
KÖZGAZDÁSZ FÓRUM

Romániai Magyar Közgazdász Társaság
Asociația Economiştilor Maghiari din România
Gesellschaft Ungarischer Ökonomen aus Rumänien
Hungarian Economist's Society of Romania

Tartalomjegyzék

SOMAI JÓZSEF

A gazdasági kultúra fejlesztésének kérdése Erdélyben 3

KISS LEVENTE – VINCZE MÁRIA

A Közös Agrárpolitika új eleme: a megreformált cukorrendtartás 13

KÖLCSEY ANDREA ZSÓFIA – CSILLAG ALPÁR ISTVÁN

A romániai borpiac helyzete a csatlakozás küszöbén 26

PÜSÖK RÉKA

Üzemszünet biztosítás 34

FEJÉR GERGELY

A településfejlesztési infrastruktúra helyzete Romániában,
különös tekintettel a közlekedési hálózatfejlesztésre 48

PÁSZTOR CSABA

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban 60

RMKT hírek 64

A lap tartalmának román és angol nyelvű kivonata és tartalomjegyzéke 65

A gazdasági kultúra fejlesztésének kérdése Erdélyben

SOMAI JÓZSEF főszerkesztő

Jelen tanulmányban konkrétan szó esik majd az erdélyi közösség gazdasági kultúrájáról, továbbá arról, hogy ennek a kultúrának milyen esélyei vannak a közös Európában. Emellett a kultúra és fenntarthatóság, kultúra és versenyképesség, humán beruházás kérdésekről is szó lesz, illetve arról, hogy a kultúra business is lehet. Mindebbe pedig a következő problémák tisztázása is belefér: a kultúrák sokféleségében hol helyezkedik el a gazdasági kultúra, hogyan jeleníti meg önmagát a gazdaság a kultúrában vagy a kultúra a gazdaságban, valamint: mi a kultúra gazdaságfejlesztő szerepe, vagy fordítva, a gazdaság kultúrafejlesztő szerepe. Mindegyik már önmagában is igen fontos kérdés. Mindezekről külön konferenciát lenne illő szervezni, vagy külön-külön tanulmányt írni róluk, mert a közérdeknek egytől-egyig fontos tétele. Mivel ez most nem áll módunkban, néhány általános kérdés tisztázása után megelégszünk az erdélyi magyar közösség gazdasági kultúrájának általános elemzésével, tekintettel arra, hogy az erdélyi magyar gazdasági kultúra óriási hátrányból indult a '90-es években.

Az átlagembernek a gazdaságról kialakult képében az ügyeskedés, a rafináltság a fondorlatosság, netán a becsapás, a gazemberség, a zavar asszociálódik. Ezt a téves, torz nézetet csak egy színvonalas gazdasági kultúra általános érvényre juttatása oszthatja el. Miért ez az elferdült kép a gazdaságról? Felmérések igazolják, hogy az általános képzést végző iskolatípusokban a diákoknak majd semmit sem tanítanak a gazdasági életről, bár a tanulók már iskolába kerülésükkor számos gazdasági fogalmat ismernek. Ezeket azonban a gyermekkori spontán megismerés folyamatában szerezték, azonban nem tudják helyesen értelmezni a fogalmak mögött rejlő tartalmat, s ezért a gazdaságról kialakult képük magában rejti azt az általános negatív tartalmat, amiről az imént említést tettem. Ennek elsődlegesen az az oka, hogy a gazdaság világáról szerzett ismereteiket senki sem segíti rendszerbe foglalni, értelmezni, valamint azt megértetni, hogy a gazdasági cselekvés nem ügyeskedés, hanem szakmaiság, nem fondorlat vagy rafináltság, hanem ésszerűség, nem becsapás és gazemberség, hanem a fennmaradás küzdelme, a társadalom nélkülözhetetlen szolgáltatási területe, és hogy a gazemberségnek nemcsak a gazdaság területén van léte, hisz nem gazdasági kategória, hanem erkölcsi, s a társadalom minden más területén létezik. Tagadhatatlan, hogy a lealacsonyult erkölcs az alacsony gazdasági kultúrával való összefüggésben lehet a visszaélés forrása a gazdaság területén is. Miután nem magyarázzák meg a gyerekeknek, hogy a vállalkozás világához hozzátartozik a tudás, a verseny, a munka, stb., nehezen fog ki-

alakulni bennük az a tudat, hogy a vállalkozás, a kockázat, a verseny a gazdaság fennmaradásának fontos feltétele, s hogy a vállalkozás nem hamisság, becsapás vagy gazemberség. A gazdaságról, az üzlet világról kialakult társadalmi kép nem alakulhat helyesen megfelelő képzés nélkül, s így csökken annak az esélye is, hogy a gazdasági életben teret kapjon az etikus magatartás és ebből következően a gazdaságról alkotott helyes kép.

Nekünk közgazdászoknak határozott a véleményünk, hogy a gazdasági kultúra az élet kultúrája. A gazdasági kultúra önálló kultúratípus, sajátos tartalommal, képzési formákkal, eszközökkel és módszerekkel.

Nap mint nap mindannyian szembesülünk a gazdasággal, mindannyiunknak van egy bizonyos fajta gazdasági kultúrája, azonban a képzésünk függvényében mindenkié sajátos szintű, sajátos színvonalú, vagyis mindenki gazdasági kultúrája szintben, színvonalban, minőségben, vagy a mennyiségben, végső fokon a képzettségi fokok szintje szerint különbözik egymástól. Nem egyformán értjük a társadalmunkban és gazdaságunkban végbemenő folyamatok mechanizmusát és mozgatórugóit. Nehezen és nem egyformán igazodunk el az új, állandóan változó világban. Még a szakemberek is eltérő módon fogják fel és értelmezik a körülöttünk végbemenő ugyanazon folyamatokat, a szakmán kívüliek természetesen még nehezebben. Lásd például a globalizáció kérdését, melyben teljesen ellentétes, egymásnak feszülő nézetek uralkodnak, vagy akár az európai uniós csatlakozást illető pro és kontra nézeteket.

Nyilvánvaló, nagy a különbség az egyszerű gazdasági fogalmak és a bonyolult folyamatok megismerése között, mely megismerés nem egyformán jelentkezik minden egyén esetében. Ezért először el kell választanunk egymástól a spontán és tudatosan szerzett gazdasági ismereteket, továbbá az egyén és a társadalom gazdasági kultúráját. Ezen belül alakul a csoport, konkrétan a családi érdekek mentén létrejövő gazdasági kultúra elsajátítása, tekintettel arra, hogy az első gazdasági ismereteket a családban kapjuk.

Az anyanyelvvél vagy a matematika egyszerű elemeinek megismerésével párhuzamosan, egy időben tanuljuk meg a gazdasági fogalmakat csecsemőkortól kezdődően. Emiatt vádolhatnak ugyan szakmai sovinizmussal, de ez az élet valósága. Az „enyém”, a „tied” fogalma például a nyelvvel együtt alakul, és ez már a birtoklási tudat folyamata, tehát gazdasági kategória. A családi nevelés folyamán a kislánynak konyhafelszerelést vesz a szülő játékszerként, vagy babajátékot, s a fiúgyermeknek olyan eszközöket, amelyek már a szakmaiság jeleit építik a tudatba (pl. orvosi felszerelést), vagy olyant, amelyik épp a kézügyesség fejlesztésének a gyökere (pl. játékszerszámok). A léthez való viszonyulás kényszere alatt, az ismeretszerzés teljes folyamatában ragadnak az egyénhez a gazdasági kultúrához tartozó fogalmak

A megmaradás minősége (minőségi megmaradás) szervesen összefügg a gazdasági kategóriák tudásának minőségi ismeretével és alkalmazásával. Így például a táplálkozás feltételeinek a kialakítása, az öltözködés és egyéb személyhez fűződő igények a kultúrának azt a részét jelentik, amelyek a gazdasági kultúrához kötődnek. A gazdasági kultúrának a milyensége, főleg minősége, meghatározza az életminőséget. A gazdasági kultúra alakítja ki azt a képességet, hogy az egyén a saját életvitelének szervezésére, önnön céljai megvalósítására alkalmas legyen.

A piacgazdaságra való áttérés kapcsán viszont egyre gyakrabban merül fel az a követelmény, hogy az iskolának, a közoktatásnak fel kell készítenie a felnövő generációkat a gazdaság világában való eligazodásra, át kell nyújtani minden tanulónak egy olyan általános gazdasági kultúrát, mely hozzásegíti az eléggé bonyolult környező világhoz való konfliktusmentes alkalmazkodáshoz. Ebben a tanulási folyamatban három fázist különíthetünk el: 1. A spontán ismeretek megszerzése a családban, amely a közvetlen családi környezetben s annak hatására folyik. 2. Szervezett általános gazdasági kultúrára való nevelés az oktatásban, amely formális képzési rendszerekben, graduális oktatásban történik. Ebből az ismeretszerzésből minden iskolázottnak részesülnie kellene az általános kultúraszerzés keretei között. Ez a fázis ma Erdély-szerre nagyon különböző módon történik, ezzel van jelenleg nagy gondunk, mondhatjuk a 89-es fordulat óta, tekintettel arra, hogy attól kezdve a piacgazdaságra való áttérés feltételei a gazdasági gondolkodás teljes átalakítását igényelték. 3. A szakosodott gazdasági kultúrára való nevelés nyilván a gazdasági szakoktatás közép- és felsőfokú intézeteiben folyik. Ezzel az oktatással szintén gondjaink vannak, a szomorú megállapításunk az, hogy sajnos a nemzetközi átlag szintjénél jóval alacsonyabb fokon maradt az erdélyi magyar közösség gazdasági kultúrája, s ezen belül az egyének gazdasági kultúrája. Foglalkozunk hát mindkét oktatási rendszerrel hazai (erdélyi) vonatkozásban, s nézzük meg: Milyenek a gazdasági kultúrára való nevelés régi és új dimenziói a szervezett és szakosodott képzési területeken?

Nem állítható, hogy a gazdasági szakmai oktatás, nevelés történelmi folyamatának az utolsó félévszázados alakulásában, az adott történelmi-társadalmi helyzetekben minőségi jobbulás irányába mozdult volna a gazdasági kultúrára való nevelés. Sőt, mélyebb elemzés segítségével tapasztalhattuk annak fokozatos romlását.

A gazdasági kultúrára való nevelés formális eszközei anyanyelven (magyarul) a XIX század végén alakultak ki. Ezek a kereskedelmi és pénzügyi iskolák voltak. Egyetemi szintű gazdasági oktatás sokkal később, csak a XX. század közepén indult Erdélyben (A kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen, 1941-ben).

Valamikor – és itt gondolunk a XX. század első felére – a gazdasági, pénzügyi, kereske-

delmi középiskolai oktatás Erdélyben olyan színvonalas volt, hogy ezeknek a végzeteknek – merészen mondható – az érettségi diplomával a szakmai elhelyezkedés legalább olyan vonzó, ha nem vonzóbb volt, mint egy, a mai felsőoktatásban szerzett diplomával rendelkezőnek. Igaz, abban az időben az önálló magyar anyanyelvű középiskolákban kiváló tanárok tanítottak, akik egész életüket oktatói pályára szánták, alapos szakmai, pedagógiai, módszertani ismeretek birtokában nevelték és képezték a pénzügyi, kereskedelmi középiskolai tanulókat évek hosszú során, kimunkált tankönyvekkel a tarsolyukban, gazdag könyvtárakkal, laborokkal, műhelyekkel jól felszerelt gazdasági iskolákban, amelyek a gazdasági kultúrára és szakmaiságra való nevelés bástyái voltak. Ezek az önálló pénzügyi-kereskedelmi középiskolák a történelem süllyesztőjébe jutottak, s az 1950-es években eltűntek az oktatás színteréről. Ezzel szemben az elmúlt több mint ötven évet szenvedett magyar anyanyelvű gazdasági oktatás olyan viszontagságokat élt át, amelyek nyomán a pár évvel ezelőtti újrakezdést a nulláról kellett indítani. Ez a pár év sem hozott még megváltást. A 2000–2001. iskolai évben a magyar nyelvű elméleti líceumok vagy iskolacsoportok, illetve általános szakiskolák keretében alakultak közgazdasági osztályok. A valamikori (1878–1958 között) működtetett 11 önálló erdélyi magyar anyanyelvű gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi iskolához viszonyítva ma Erdélyben csupán három önálló gazdasági szakiskola létezik: a Kájoni János Gazdasági Szakközépiskola Csíkszeredában, a Közgazdasági és Közigazgatási Szakközépiskola Sepsiszentgyörgyön, valamint a Közgazdasági Szakközépiskola Székelyudvarhelyen. Egyébként a gazdasági szakoktatás terén vagy mint magyar tagozat, vagy mint iskolacsoport melletti magyar vonal, vagy csupán elméleti iskolák szárnya alatt megtűrt magyar osztályok működnek. Az viszont közismert tény, hogy a legbizonytalanabb helyzete ezeknek a megtűrt osztályoknak van, mert az igazgatóságok csak érdekeik szerint kezelik az évi beiskolázások kérdését, hiszen ha valamiről le kell mondanivalót, ezek az osztályok az elsők, amelyek kiesnek. Erre az esetre sajnos ékes gyakorlati bizonyítékok vannak. Sajnálatos, hogy már vannak esetek, amikor elméleti iskolákban lemondtak a gazdasági jellegű osztályok beiskolázásáról az igazgatóságok által felhozott következő kérdéses, mondvacsinált indokok miatt: (1) veszélybe kerül az iskola, mert szakiskolává vagy iskolacsoporttá alakíthatják (?); (2) a szaktanár-ellátottságban jelentkező hiányokból származó nehézségek; (3) a szak iránti elégtelen érdeklődés(?). Ezek az indokok állandóak, s így nincs középiskolai gazdasági szakoktatás olyan városainkban, ahol valamikor két-három önálló gazdasági szakközépiskola is működött (Kolozsvár, Szatmár, Nagyvárad).

A gazdasági kultúrára való nevelés terén Erdélyben nagy gondjaink vannak, azonban a jelenlegi tragikus állapot nem vezethet letargikus gondolkodásmóddhoz, mert legalább a ki-

útkeresés lehetséges feltételeit meg kell találni, amelyek már részben adottak. Hiányzik az önálló döntéshozás feltételrendszere és az önálló fejlesztési anyagi háttér feletti döntéshozás képessége. Csak a magyar anyanyelvű oktatás autonómiájának megvalósítása lehet a megoldás.

A fejlett piacgazdasággal rendelkező társadalmakban a gazdaság világában való eligazodáshoz szükséges ismeretek – a racionális családi gazdálkodástól a vállalkozási ismereteken, az adórendszeren, a társadalombiztosításon át egészen a befektetési lehetőségek ismeretéig – hosszú idő óta szerves részét képezik a társadalmilag releváns műveltségnek, a minden polgár által elsajátítandó kultúrának. A gazdaságra vonatkozó alapvető ismereteket a polgári társadalmakban nem valamiféle közgazdasági szakmai tudásként, csak a gazdasági pályákra készülők számára tanítandó tananyagként kell kezelni. Ennek magyarázata a polgári társadalmak sajátosságaiból, mindenekelőtt abból ered, hogy a piacgazdaság viszonyai között gyakorlatilag a társadalom tagjainak döntő többsége valamilyen módon a gazdaság szereplőjévé válik, s ilyen módon gazdasági döntések egész sorát kell meghoznia szinte nap mint nap. A gazdasági kultúra tartalma a polgári gazdasági rendszer kiépülésével együtt, úgymond organikusan alakult ki, s ma is a gazdaság világának változásaival szinkronban fejlődik.

Nagy jelentősége van annak, hogy milyen ismereteket, milyen jellegű tudásanyagot közvetít a gazdaság világról az iskola, milyen kultúraelemeket tekint a társadalom a mindenki által elsajátítandó gazdasági kultúra részének.

A változások nyomán csak nagyon nehezen tudjuk elfogadni az értékrendszerben végbemenő átrendeződést. Nagyon nehéz a gazdaságról, a társadalomról való gondolkodásba bevinni azt az új kultúrát, amelynek lényege a kockázatvállalás, a bizonytalansági tényezőkkel való együttélés, a nagy változásokhoz, az új feltételekhez való gyors alkalmazkodás, mert erre eddig a társadalom, annak szűkebb vagy tágabb társadalmi, gazdasági feltételrendszere, nem szocializálta a tagjait.

Leghamarabb a pedagógusoknak maguknak kellene megtanulniuk otthonosabban mozogni a társadalomban, a közéletben, a helyi és a tágabb társadalmi-gazdasági intézményrendszerekben, hogy képesek legyenek a gazdasági kultúra átadására. Az alulfizetett, az egzisztenciális gondokba egyre jobban belefáradt, rossz körülmények között élő, alacsony presztízzsel rendelkező pedagógusok önmaguk sem képesek azoknak a tapasztalatoknak és ismereteknek a megszerzésére, amelyek ahhoz a fajta nyitottsághoz szükségesek, amelyek eredményeként az iskola fel tudja készíteni a diákokat a valóság megtapasztalására, értelmezésére. Hogyan tanítsa meg a pedagógus a gyerekeknek a kívánatos állampolgári kultúrát, a különböző intézményekben tanúsítandó polgári magatartást, ha sok

esetben éppen ő maga is szorong akkor, amikor ezekkel az új gazdasági fogalmakkal és intézményekkel kapcsolatba kerül? A pedagógusok zöme vajmi keveset tud a vállalkozás természetéről, az esetleges buktatókról, a vállalkozás világának sajátos filozófiájáról. Mit is kellene megismerjen a pedagógus? A képzés intézményesítésének a célját. Ide tartozik: 1. a tanulók pénzügyi kultúrájának megalapozása; 2. az optimális jövedelemszerzéshez, a jövedelem racionális felhasználásához szükséges ismeretek bővítése; 3. a családi gazdálkodás ésszerű, hatékony formáinak megismertetése; 4. ésszerű fogyasztói magatartásra nevelés; 5. a vállalkozások világának bemutatása, a modern piacgazdaságok etikai dilemmái, konfliktusok értékelése, kezelése.

A mai oktatási reformok egyik célja egy az élet valós szükségleteihez közelebb álló rendszer kidolgozása. Ennek érdekében el kell dönteni a következőket: Mely *kompetenciákat* kell az iskolában kifejleszteni? Milyen gazdasági *műveltségeket* kell kialakítani? Minek a *szakértőivé* kell a tanulóknak válniuk?

A kompetencia elsajátítása természetes közegben, életszerű tapasztalatok révén történik, így alkalmazása is természetes könnyedséggel valósulhat meg (például anyanyelven való tanulás). A gazdasági műveltség bizonyos tudásterületekhez köthető általános tájékozottságot, biztonságos eligazodást, nagy összefüggések átlátását, alkalmazható tudás összehangolását igényli az oktatótól és tanulótól. A szakértelem nem más, mint egy jól meghatározott területen alkalmazható fogások, tárgyismeret, elsajátított sémák összessége (ez a szakértői, kézzelfogható tudás).

Nagy társadalmi problémát okoz a képzettség hiánya. Emiatt erős a törekvés a műveltségbeli egyenlőtlenségek kiküszöbölésére. Európa-szinten különböző nemzetközi mérések ma már a leszakadók nagyságrendjét is mérik, ami a nemzeti kormányzatokat a hátrányok kiküszöbölésére sarkallja, mivel így erősíthetik országuk versenyképességét, gazdasági stabilitását.

Tudás és gazdaság viszonyáról még annyit elmondhatunk, hogy szerintünk a társadalom jó működését, fennmaradását legközvetlenebbül a gazdasági tevékenység szolgálja. A termelési módok fejlődése, az emberi ismeretek gyarapodása egyre több ágra bontotta és egyre bővebb tudásbeli alapokra helyezte a termelő és szolgáltató tevékenységet. Ennek a folyamatnak a részeként megfigyelhető az is, hogy a gazdaság szereplői, szervezetei egyre nagyobb figyelmet fordítanak a saját fejlődésüket befolyásoló oktatásra és képzésre. Jelenleg több ezer magyar közgazdász vesz részt közvetlenül a társadalmat működtető intézményrendszerekben, azonban sokkal nagyobb azoknak a száma, akiknek az intézményrendszerek menedzselőjeként ismerniük kellene azt a feltételrendszert és környezetet, amelynek anyagi, pénzügyi kapcsolatrendszerében fennmaradását biztosítani tudja, ami-

hez a gazdálkodás, az anyagi-pénzügyi forrásbiztosítás megfelelő szakismeretek nélkül elképzelhetetlen.

A globalizált világgazdaságban nemzetközi szervezetek alakultak, amelyek az olyan, közvetett hatást gyakorló területekre is kiterjesztik működésüket, mint az oktatási rendszerek. A Lisszaboni folyamat 2010-et jelölte meg eredetileg Európa versenyképessége mércéjének, a legmagasabb szint elérését tekintve. Célja elérni, túlhaladni más gazdasági zónák képességeit. Mi is tehát az Európa Tanács Lisszaboni folyamat programjának célja? „Az uniónak a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává kell válnia, amely képes a fenntartható gazdasági növekedésre, miközben több munkahelyet és erősebb társadalmi összetartást teremt.” Már kétszer vizsgálták felül a Lisszaboni folyamat programját. A meggyőzőbb felfogás, hogy nem érjük el a kitűzött célt a kijelölt időre. Pedig az oktatás és főleg a szakoktatás Európában ennek a folyamatnak kellene megfeleljen.

A tudásmenedzsment és tanuló társadalom a következő kérdéseket fogalmazta meg az átalakuló iskolák számára:

– Képesek-e megfogalmazni az oktatás irányítói és a gyakorlatban tevékenykedő szakemberek azokat az új feladatokat, amelyek rájuk várnak és csakis ők képesek bármelyik más szereplőnél vagy intézménynél jobban elvégezni a tudásalapú társadalom létrehozásában és kiszolgálásában? Milyen újításokra van ehhez szükség?

– Megtálálja-e az iskola azokat az eszközöket és módszereket, amelyek segítségével képes folyamatosan emelni az oktatás színvonalát és az igényeknek megfelelően növelni a tanulók teljesítményét? Ha a **tudást terméknek tekintjük** (ez egy új fogalom – márpedig a munkaerőpiacon már elég régóta az), hogyan állítható elő a mai szinten, miközben a „termelő szervezet” (az oktatási rendszerek) egy évszázad óta szinte változatlan?

A vállalkozói szemléletmódnak az iskolai nevelés egészére ki kell hatnia. Véleményem szerint az elsődleges tennivaló: a romániai magyar pedagógusokkal megismertetni és elfogadtatni a piacgazdaságra jellemző gazdasági kultúrát. Ehhez már létezik szervezeti keret, az RMPSZ (Romániai Magyar Pedagógus Szövetség) által szervezett BOLYAI Nyári Akadémia, amelyen több ezren vesznek részt, óvónők, tanítók, általános iskolai és gimnáziumi tanárok. Az RMKT (Romániai Magyar Közgazdász Társaság) már szervezett módszertani továbbképző tanfolyamokat a közgazdasági tantárgyakat oktató tanárok számára, s ezt a jövőben is folytatni szeretné. A szerzett tapasztalatokat felhasználva kidolgozhatnánk egy olyan módszertani programot, amely segítene, hogy egész fiatalon, már az óvodáskorban megkezdődjön a gazdasági szemlélet megalapozása játékkal, majd erre épüljön tovább az iskolai nevelés. Fontosnak tekintjük, hogy a továbbképzéseken kezdetnek illesszünk be

minden pedagóguscsoport számára egy-két előadást a gazdasági kultúrával kapcsolatosan, ötletet adva mindenki számára szaktantárgyának és a gazdasági élet különböző problémáinak összekapcsolására. További feladatok, hogy közös továbbképzést szervezzünk a gazdasági szaktanárok és a társadalomtudományokat oktató tanárok számára. Ez azért is fontos, mert a legújabb tanügyi reformtervezet szerint mind az elméleti, mind a szakmai középiskolai oktatás törzsanyagába bevezették a vállalkozásoktatást a IX–X. osztályban. Ez mindenképpen előrelépés, de nagyon kevés ahhoz, hogy a gazdasági kultúrára való nevelést iskolai szinten megoldhatónak tekintsük.

Talán nem vágyálom, hanem időszerű szükségesség, hogy minden középiskolát végzett diák rendelkezni fog majd olyan közgazdaságtani, pénzügyi és jogi ismeretekkel, amelyek lehetővé teszik mikroszinten egy kisvállalkozás áttekintését, szükség esetén az azok intézésében való közreműködést, makroszinten az állami gazdaságpolitikában és a nemzetközi gazdasági folyamatokban való tájékozódást, eligazodást vagy akár részvételt.

Mi vár ránk az EU-ban, a tudás és gazdaság viszonya tekintetében? Míg korábban a tudás önmagában vett értékét is elismerte a társadalom, ma inkább azt tekinti értéknak, ami közvetlenül alkalmazható és gazdasági hasznot eredményez. Az előttünk álló konstellációban hihetetlen fontosságú lesz a képzés, ami az értelmünkre, intelligenciánkra, alkotói ösztönre kell alapozzon, mert a nagy, világméretű pénzvillág újraelosztásban, tehát a gazdaságban, Európában egyre inkább a szolgáltatások kerülnek súlypontosabbá, a fizikai munkára alapozott termelés pedig Kelet felé tart. Könnyortelenül előtérbe kerül a munkaerő mobilitás kérdése.

A tudásalapú társadalomban a kutatás-fejlesztés hozhatja meg a sikert. A tudás előállítás, termelése, adásvétele iparszerű tevékenységgé alakuló folyamat. Ezt el kell fogadni, még ha nem is értünk vele teljesen egyet, azonban az uniós csatlakozási kényszerpálya az alábbi kérdéskörök figyelembevételére kötelez:

– Ahogy az emberek egyre gyakrabban változtatnak munkahelyet, esetleg szakmát, egyes készségek gyorsabban elavulnak. Ez teszi szükségessé, hogy a munkahelyeken folyó oktatás kiegészítse az iskolait. A költségkímélő, könnyen alkalmazkodó képzési formák iránti igény megváltoztathatja a hagyományos iskola funkcióját és struktúráját.

– Az oktatóknak szükségük van az információs és kommunikációs technológiai készségekre és a technika rendszeres használatára, ezért lehetővé kell tenni, hogy elsajátítsák azt.

– A tudás egy része gyorsan elavul, ezért számot kell vetni azzal, hogy mely ismeretek merülhetnek gyorsan feledésbe, ezeket esetleg fel lehet cserélni másokkal, és melyeket kell megőrizni és szüntelenül továbbépíteni.

– A kínált oktatási szolgáltatások választéka bővülni fog, a szélesedő lehetőségek között lesz a felnőtt- és a távoktatás.

– A posztszekunder intézmények széles ügyfélkörre számíthatnak, keresik a helyüket és a kapcsolatokat, és a piachoz igazodva az azonnal hasznosítható tudás átadására törekednek. A tudás minősége is változatosabbá válik, az „ügyfélkör” igényei szerint. Fenntartásukból lassan kiszorul az oktatási kormányzat, így a minőség garantálása és ellenőrzése is lehetetlenné válik.

– Elmosódottabbá válnak a határvonalak a formális és informális tanulás, a szakmára való felkészülés, a szabadidős tevékenységek, az iskola és más közösségek, vagyis az élet és az iskola között. Várható, hogy az iskola, a munkahely és az otthon között szorosabb kapcsolat alakul ki. Az iskolák többfunkciós, sok korcsoportot kiszolgáló, könnyebben használható, hosszabb nyitvatartási idővel működő közösségi tanulási központokká fejlődnek tovább, rugalmas munkarendjükbe bevonják a háztartásokat, a munkahelyeket, a civil szervezeteket, és tanulási hálózatba szerveződnek.

– Egyre inkább elvárható az iskoláktól, hogy kivegyék részüket az erkölcsi és állampolgári nevelésből, hogy felkészítsenek a felnőtt élet kötelességeire és jogaira, a közösségi együttélés szabályaira, a törvények betartására, a társadalmi rend és a szociális kohézió fenntartására vagy kiépítésére.

Következtetések: Rövid időn belül megtörténik a gazdaságpolitika összekapcsolása az oktatásüggyel. Az alapprobléma, hogy az erdélyi magyar társadalom elmúlt ötven évében a polgárok döntő hányadának nem volt módja elsajátítani a vállalkozói kultúrához nélkülözhetetlenül szükséges gondolkodásmódot. A lakosság legnagyobb százaléka alkalmazottként élt, s ennek megfelelően gondolkodott. Az elmúlt évtized változásai ezért is érintették olyan váratlanul és olyan érzékenyen az állampolgárok döntő többségét. A privatizációt gyorsan végre kellett hajtani, a piacgazdaság rendszerének törvényes hátterét viszonylag könnyen meg lehetett teremteni, de az emberek tudatát nem lehet ilyen hirtelen átalakítani. Egy társadalmi berendezkedés tudati hatásai általában nehezen számolhatók fel, de különösen lassan megy ez végbe az oktatási szférában. A piacgazdaság világának, értékrendszerének beépítése az oktatásba azért nagyon nehéz, mert a tanárok igen nagy hányada még a megelőző társadalomban nőtt fel, sem megélt tapasztalataik, sem képzésük nem erre a világra készítették fel őket.

A fentiekből kiviláglik, hogy bármennyire is szeretné például a tanártársadalom a status quo megőrzését vagy éppen a visszatérést a régebbi oktatási „rendhez”, a jelenlegi helyzetből csak előrefelé van kiút.

Újjá kell építeni a gazdasági kultúrára nevelés spontán és formai struktúráit Erdélyben.

Ki kell dolgozni a gazdasági kultúra fejlesztési tervét az oktatási intézmények, az RMPSZ, RMGE és más oktatásban érdekelt civil szervezet képviselőinek együttműködésével.

Összegezőképpen tehát elmondhatjuk azt, hogy ma már valójában senki sem a klasszikus közgazdasági ismereteket érti a gazdasági kultúra alatt, hanem annál sokkal többet: a fogalomértéstől a mindennapi életben való eligazodáson át, önmaga erőforrásainak és a rendelkezésre álló erőforrásoknak a felhasználásáig. Ez a felfogás lassan kezd utat törni az erdélyi közgazdasági képzésben is.

Irodalomjegyzék:

1. Borgulya Istvánné – Barakonyi Károly: *A vállalati kultúra*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.
2. Gazdag Ildikó: *Az iskola szerepe a gazdasági kultúra kialakításában*. Közgazdászforum, 2003. VI. évf. 8. sz.
3. Kopátsy Sándor: *Oktatás és gazdaság*, Új Pedagógiai Szemle, 1998/07–08.
4. Somai József: *Az erdélyi magyar gazdasági szakoktatás helyzete*. Közgazdászforum, 2003. VI. évf. 8. sz.

A Közös Agrárpolitika új eleme: a megreformált cukorrendtartás

KISS LEVENTE - VINCZE MÁRIA

A cukorpiac szabályozása kimaradt az EU agrárpolitikájának 1992. évi reformjából, valamint az Agenda 2000 reformcsomagból, és az 1994. évi Uruguayi Forduló megállapodás sem eredményezett lényeges változásokat.

A rendtartás 2006 júliusáig alapvetően a kezdeti elvek szerint működött, 2001-ben is csak kisebb módosítások történtek. Ahhoz, hogy a 2006-os cukorpiaci rendtartás reformjának lényegét és fontosságát megértsük, szükséges az európai uniós cukorágazat helyzetének felvázolása, valamint a cukor közös piaci szervezetének reform előtti állapotának ismertetése.

Az Európai Unió cukorágazata

Az EU-25 éves cukortermelése 17–20 millió tonna között ingadozik, ennek a mennyiségnek több mint felét Franciaország, Németország és Lengyelország állítja elő. Az Európai Unió cukortermelésének 98%-a répacukor, 2005-ben 126 millió tonna cukorrépat termeltek, 58 t/ha átlag terméshozammal.

Az EU-25-ben évente 16,1 millió finomított cukrot fogyasztanak, jórészt feldolgozott termékek formájában. Európában az átlag cukorfogyasztás 32 kg/fő/év, de országonként ez nagyon eltérő, például Belgiumban 48 kg /fő /év, ezzel szemben Olaszországban csupán 22 kg/fő/év.

Az Európai Unió kulcsfontosságú szereplő a cukor világpiacán, egyaránt vezető exportőr és importőr. Az Unióban a cukortermelés kvótákkal (A és B kvóta) volt szabályozva, de ez megengedett egy bizonyos túltermelést is. A „B” kvótán belül megtermelt felesleget exportálják az EU-n kívülre, és ezért export-visszatérítés jár. A kedvezményes kereskedelmi megállapodások keretében behozott nyerscukrot, finomítás után, ugyancsak jórészt exportálják, és ezért is export-visszatérítést biztosítanak. A kvótán kívül megtermelt cukrot – „C cukor” – nem lehet az Unió piacán értékesíteni, csak a világpiacon, és ezért nem jár export-visszatérítés. Az EU évente átlagosan 5,2 millió tonna cukrot exportál, de ez a mennyiség évről évre változik, és ennek fő oka a megtermelt „C cukormennyiség változása. Az EU évek óta a saját cukorfogyasztásánál több cukrot állít elő, de ugyanakkor a vezető cukorimportőrök közé tartozik. A behozott cukrot kizárólag valamilyen kedvezményes kereskedelmi megállapodás keretében importálják, vámmentesen vagy csökkentett vámtarifával. Az Unió évente 1,8–1,9 millió tonna nyerscukrot importál afrikai és más

fejlődő országokból, amit a tagállamokban finomítanak. A nyerscukrot az EU intervenció áron vásárolja fel, amely a világpiaci árnál kétszer-háromszor magasabb. A kedvezményes kereskedelmi megállapodások tulajdonképpen közvetett gazdasági segítyt jelentenek az exportáló országoknak.

Az Európai Unió cukorpiaci rendtartásának működése 2006. június 30-ig

Az Európai Unió közös cukorpiaci szabályozását 1968-ban vezették be. A cukorrendtartás keretében szabályozzák az izoglükóz termelését is, amely 1981-ben került a cukorral közös szabályozás alá, és 1994-ben bevették az inulint is a szabályozott édesítőszerke közé. Az izoglükózt kukoricából állítják elő, és lendületes növekedése révén (főleg az USA-ban és Kelet-Ázsiában) jelentős piacokat hódított el a répa-, illetve nádcukortól, elsősorban az ipari felhasználók körében (üdítőital és szeszipar). Az inulint cikóriából állítják elő, viszonylag kis mennyiségben.

A rendtartást a következő célok érdekében alkották meg: a mezőgazdasági termelékenység növelése; a cukorrépa-termesztők foglalkoztatásának és megfelelő életszínvonalának a biztosítása; a belső piacok stabilizálása, kiegyensúlyozott ellátása; a fogyasztók számára a cukor elfogadható áron történő biztosítása.

A fenti célok megvalósításához rendkívül kifinomult piacsabályozást vezettek be, amely révén az EU cukorágazata igen magas fokú piaci védelmet élvezett, a belső piaci hatások alól is kivonták.

A cukorpiaci szabályozása négy lényegesebb vonatkozásban különbözik a „normál” közösségi támogatási rendtartásoktól:

1. A gabonapiaci rendtartáshoz hasonlóan a cukor esetében is létezett az irányárak és intervenció árak rendszere, de az intervenció felvásárlás nem az előállított alapanyagra (cukorrépa), hanem a feldolgozott termékekre vonatkozik;

2. A biztosított értékesítési- és árgarancia termelési kvótákra korlátozott;

3. A cukor termékpálya esetében a termelési többlet elhelyezése miatt jelentkező költségek jelentős részét a termelők állják, azaz a termékpálya szereplői megtérítik – a termelési illetekeken keresztül – a rendtartás költségeit az EU költségvetése számára;

4. A Közösség piacára jelentős mennyiségű, de importkvótához kötött, harmadik országból származó cukor bejutása garantált, elsősorban a fejlődő országokból.

A támogatási rendszer fő mechanizmusait képezi a kvótarendszer, az intervenció felvásárlás, a piacvédelem a harmadik országból származó importtal szemben és az exportvisszatérítés a közösség kvótán belül megtermelt cukortöbbletének a világpiacon való értékesítése érdekében;

A cukor esetében igen ritka a tényleges intervenciós felvásárlás (utoljára az 1980-as években kellett alkalmazni). A piacsabályozás főképp az import ellenőrzésén és az exportrendszer jó működtetésén alapszik. Meglehetősen stabil az EU cukorpiaci árszintje, mintegy 5–10%-kal haladja meg az érvényes intervenciós árat.

A termelési kvótát, amely fehér cukorban, illetve szárazanyag izoglükózban és inulin szirupban van meghatározva, tagállamokra állapítják meg, és ezek a kvóták a tagállamok tulajdonát képezik. A cukoripari társaságok között a szakminisztérium osztja szét – az előző év(ek) tényleges termeltetési és szállítási szerződesei alapján – a feldolgozók és répatermelők szakmai szövetségei megegyezésével. A kvóta nem képezheti adás-vétel tárgyát sem vállalatok, sem pedig tagországok között. A vállalati egyesülések vagy gyárfelvásárlások esetén a termelési kvóta is „mozog”, a vonatkozó uniós jogszabályok szerint. Ugyanakkor a tagállamok között még vállalati fúziók vagy gyárfelvásárlások esetén sem lehetséges a kvóták mozgása. A termelési volument szigorúan ellenőrzik, de a kereskedelem elé nem gördítenek akadályt. Ez azt jelenti, hogy a kvótán belül termelt cukrot az EU bármely tagállamában lehet értékesíteni, korlátozás nélkül.

A cukorpiaci rendtartáshoz tartozó termékekre különböző termelési kvótát állapítanak meg: az „A” kvóta a belföldi fogyasztás alapján meghatározott mennyiség, a „B” kvóta a termelésingadozást ellentételező biztonsági tényező, ezek együttesen adják a „maximális kvótát”. A „B” kvóta aránya általában 20–25%-a a maximális kvótának, de néhány később csatlakozott tagország esetében általános tendencia a 10%-os arány. A maximális kvóta feletti termelés az úgynevezett „C” termelés, amely nem kerülhet az EU belső piacára, és exportálni kell. A „C” cukrot viszonylag alacsony világpiaci áron lehet értékesíteni, azaz exportálni kell, és ezt igazolni is szükséges a nemzeti intervenciós hivatal és Brüsszel számára. Amennyiben erre nem kerül sor, magas büntetést rónak ki.

Az eltérő kvóták lényege, hogy az értékesítési- és árgarancia csak a maximális kvótán belül megtermelt cukorra érvényes, a „C” termelésre nem. Az „A” és „B” kvótát pedig az különbözteti meg, hogy eltérő mértékű befizetési kötelezettség (termelési illeték) terheli az előállítót. Hangsúlyozzuk, hogy az EU cukorrépára nem állapít meg termelési kvótákat, viszont az izoglükózra és inulin szirupra szintén „A” és „B” termelési kvótákat határoznak meg.

A termelési kvóta meghatározása alapvető kérdés, tekintettel arra, hogy az Európai Bizottság ritkán módosítja egy tagállam termelési kvótáját. Az EU-ban nincs egyértelmű és kizárólagos módszer az újonnan csatlakozó országok kvótájának a meghatározására. A legutóbbi csatlakozási tárgyalások során azt a gyakorlatot követte a Bizottság, hogy a csatlakozási kérelem benyújtását megelőző öt év termelési adatait vették alapul. A legalacsonyabb és legmagasabb termelést produkáló éveket figyelmen kívül hagyják, és a maradék három

év alapján, továbbá az alaposan ellenőrzött fogyasztási és kereskedelmi adatok alapján határozzák meg az új tagállam „A” és „B” termelési kvótáját.

Az Európai Unió által a termelők és feldolgozók részére szavatolt értékesítési- és árgarancia csak a maximális kvótán belül megtermelt cukorra, illetve az ehhez szükséges cukorrépára érvényes.

Az intervenció árát szabvány minőségű fehércukorra határozzák meg. Egy tonna szabvány minőségű fehércukor intervenció árát 2001/2002 és 2005/2006 között a korábbi évekkkel megegyezően 631,9 euró/t volt. Ez gyakorlatilag a lehetséges piaci ár minimuma is egyben. A rendtartás kifinomult működésének köszönhetően rendkívül ritkán került sor tényleges intervenció felvásárlásra az Európai Unióban. A fehércukor intervenció árát mellett a nyerscukorra is meghatároznak intervenció árát, melynek jelentősége a preferenciális kereskedelmi megállapodások keretében importált nyerscukor vonatkozásában van. A nyerscukor intervenció árát az elmúlt öt évben 523,7 euró/t volt. Ez az Európai Unió teljes területén azonos, nincsenek helyi prémiumok.

Annak érdekében, hogy a feldolgozók számára a cukor intervenció árát által biztosított garanciák előnyeiben a répatermesztők is részesüljenek, a cukorrépára is meghatároznak bizonyos árakat. Ezeket az árakat a 16% cukortartalmú és kvótán belüli cukor előállításához felvásárolt szabvány cukorrépára határozzák meg. A cukorrépa alapárát a fehércukor intervenció árát függvényében állapítják meg, figyelembe véve a feldolgozási költségeket; a répából nyert cukor mennyiségét; a répafeldolgozók melaszértékesítéseiről szóló számlákat; a répa szállítási költségeit a feldolgozókhöz. A cukorrépa alapárát a 2001/2002 és 2005/2006 gazdasági évek közötti időszakokra 47,67 euró/t volt. Ez azonban még nem a répatermesztő számára ténylegesen kifizetett ár, mert ebből levonják a termelési illetéket, a melasz árát stb. Az „A” és „B” cukorrépára eltérő minimális árát határoznak meg, melynek mértéke az „A” répa esetében 46,72 euró/t, a „B” répáé 32,42 euró/t volt. A „B” répa esetében azonban a minimum ár tovább csökkenhet, ha a Bizottság magasabb termelési illetéket határoz meg. Az utóbbi években a Bizottság 28,84 euró/t minimális árát határozott meg. A termelő árbevétele elsősorban az „A” és „B” répa arányától, amely általában megegyezik a tagállam részére megállapított „A” és „B” cukor kvóta arányával, továbbá a megtermelt „C” répa átvételi árától függ.

Az uniós jogszabályok szerint egy tonna 16% cukortartalmú cukorrépából, 3%-os gyártási veszteség mellett, 130 kg fehércukrot lehet nyerni. A gyakorlatban a gyártási veszteség aránya gyáranként különbözik, a leghatékonyabb gyárak 145 kg fehércukrot is kinyernek egy tonna szabványminőségű répából.

Az izoglükóz és inulin esetében nem határoznak meg semmilyen intézményes árát, és

intervenciós kötelezettség sem terheli az Európai Uniót.

A maximális kvótán belül megtermelt cukor exportja után export visszatérítés jár. Ezt az illetékből fizetik. Az illeték mértéke az „A” cukor esetében a fehércukor intervenciós árának 2%-a, ezt nevezik alapilletéknek. A „B” cukor esetében a termelési illeték mértéke változó aszerint, hogy mennyi forrásra van szükség az exportálható többlettermelés világpiaci elhelyezése érdekében. A cukorra kivetett illeték egy részét a termesztoők, másik részét pedig a cukoripar fizeti ki. Az illetéket a gyár vonja le a termelõktõl átvett répa árából.

Annak érdekében, hogy a feldolgozók a számukra nyújtott kedvezmények egy részét továbbadják a termelõknek, részletes szabályozásra van szükség a termelési szerzõdések keretében. Ehhez minden tagországban szükség van egy úgynevezett Szakmaközi Egyezményre, amely a cukorfeldolgozók és a répatermesztoők elismert szakmai érdekképviseleti szervezetei között jön létre. Általában több évre írják alá, és ötévente felülvizsgálják. A Szakmaközi Egyezmény elõírja a szabványminõségi eltérõ répara fizetendõ prémiumok és levonások pontos mértékét. Szükséges továbbá a cukorrépa-átvételi pontok meghatározása is. A szállítási szerzõdések úgy kell megkötni, hogy a begyûjtési központoktól történõ elszállítás a gyárat terhelje. Általában a Szakmaközi Egyezmények határozzák meg azt is, hogy milyen feltételekkel juthat valaki szállítási szerzõdéshez, azaz répatermesztési joghoz. Természetesen bárki szabadon termeszthet répát, amennyiben viszont egyik gyárral sem tud szerzõdést kötni, nem tudja értékesíteni a megtermelt répát.

Azért, hogy az Unió vegyipara képes legyen a biotechnológiára alapozott új termékek kifejlesztésére, 1986-tól bevezették a termelési visszatérítés rendszerét. Ez a rendszer segíti a vegyipari vállalkozásokat, hogy a fermentációs nyersanyagokhoz (cukor és keményítõ) a világpiacéhoz közeli áron jussanak hozzá.

Általánosságban elmondható, hogy tekintettel a több évtizedes jól mûködõ szabályozásra, valamint a cukorrépa magas jövedelmezõségi szintjére, a legtöbb tagállamban stabil a répatermesztoők köre és a megmûvelt területek nagysága is. A jól felszerelt és nagy szaktudású termelõi bázis képezi az alapját a kiemelkedõ termelési eredményeknek.

A cukorkereskedelem is sajátos az EU-ban. Az importálásához, illetve exportálásához hatósági engedélyre van szükség, amelyet az intervenciós hivatal vagy a vámhatóság ad ki. Ez többféle cukoripari termékre is vonatkozik, ugyanakkor a cukortartalmú feldolgozott termékekre nincs szükség engedélyeztetésre. Ez elsõsorban monitoring célokat szolgál, nem pedig az áruforgalom adminisztratív módon történõ korlátozását. Az EU-ban, a kedvezményes elbírálás alá esõ nyerscukron kívül, gyakorlatilag nem érkezik import cukor. Ennek oka az igen magas vámvédelem, amely két részbõl áll. Egyrészt egy fix összegû vámból, amely 419 euró/t volt 2006-ig, valamint a világpiaci ár alakulásától függõ pótvámtól.

A cukorrendtartás 1968-ban történő bevezetése óta az Európai Unió nettó importőrből a világ egyik legjelentősebb cukorexportőrévé vált. Az elmúlt időszakban az EU 4,1–5,9 millió tonna cukrot exportált évente. Ebből 2,5–2,9 millió tonna cukrot exportált támogatott formában. További 800 ezer tonna cukor feldolgozott termékek formájában került ki-vitelre.

Az Európai Unió ezen a mechanizmuson keresztül védi leginkább a belső piaci árait, mivel visszatérítést nyújt a kvótán belüli és termelési többletnek minősített cukor export-jára. A támogatást a pályázati rendszer biztosítja. Pályázni csak fehércukor-exportra lehet. A minimális mennyiség, amelynél export-visszatérítésre pályázni lehet, 250 tonna, vala-mint ennek egész többszöröse.

Tény, hogy az EU tagországokban egy rendkívül magas, a világpiaci árnál háromszor magasabb árszint van, és jelentős a túltermelés.

A cukorpiaci rendtartás változtatásának szükségessége

Az 1994-ben megkötött GATT Egyezményben az Európai Unió vállalta, hogy 1995–2001 között fokozatosan csökkenti az exporttámogatásban részesülő cukor mennyiségét, a tá-mogatásra fordított összeget, valamint a belső támogatást, és fokozottabban megnyitja pi-acait. Ezeket a kötelezettségeket az EU-15-nek sikerült teljesítenie, de a 2004-es bővítéssel a kínálati egyensúly komoly veszélybe került. Már 2000-től kvótacsökkentési mechaniz-mus lépett életbe, de a stabil fogyasztás és a kvótákkal szabályozott import mellett az évről évre csak kismértékben változó termelés számára már régóta az export jelentette a men-tőövet, ez biztosította az Unió belső piaci egyensúlyát. A keleti bővülés, valamint a WTO ke-retében folyó Doha Forduló, amely az agrárpiacok további liberalizálását célozza meg, új kihívásokat jelentenek a közöspiaci cukorrendtartás számára: nő a belső kínálat, tehát csökkenteni kell az intervenciós árakat; az export, különösen a támogatott export lehetőség beszűkül, a preferenciális import jelentős mértékű növekedése várható. A rend-szert belső támadások is érik. Maga a Bizottság, a nemzeti hatóságok, az OECD, a cukrot felhasználó iparágak és a fogyasztói szervezetek egyaránt a verseny hiányát, valamint a cukortermelőknek biztosított magas garantált árrést nevezik meg fő problémákként. A ver-seny hiánya számos kedvezőtlen közvetlen hatással is jár, így a termelési kvóták meggátol-ják a leghatékonyabb termelők fejlődését, korlátozzák a versenyző termékek termelését, akadályozzák az új termelők belépését, és elősegítik a koncentrációt. A termelés nemzeti kvótákkal történő bürokratikus felosztása kedvez a nemzeti piacok felosztásának. A maga-san tartott intervenciós ár akadályozza a versenyképes árak kialakulását, a harmadik or-szágokra vonatkozó szabályok pedig védik a Közösség piacát a külső versennyel szemben.

A reform irányelvei világosak: a reformnak elő kell segítenie a szektor szerkezetváltását és versenyképességének növelését, biztosítania kell a hosszú távú egyensúlyt, igazodnia kell a fenntartható fejlődés stratégiájához. Ez alacsonyabb belső támogatással, alacsonyabb exporttámogatással (vagy anélkül) és csökkenő protekcionizmus melletti cukortermeléssel érhető el. A 2001. május 22-én elfogadott reformlépés egy olyan kompromisszum eredménye volt, amely némi változást tartalmazott ugyan, de a rendtartás legfőbb mechanizmusait (kvótarendszer, árgaranciák, stb.) változatlanul fenntartotta egészen 2006. június 30-ig. A cukorreform már nem volt tovább elodázható.

Az Európai Unió cukorpiaci rendtartásának működése 2006. július 1-től

A Közös Agrár Politika (KAP) átfogó reformja 2003 nyarán kezdődött. Ekkor döntöttek az agrárminiszterek néhány termékcsoporthoz, így a gabona, a marhahús, a tej és az olajos magvak piaci rendtartásának reformjáról, és ekkor határozták el az egységes farmtámogatási rendszer bevezetését. 2004 tavaszán további négy termék – a dohány, a komló, a gyapot és az olívaolaj – piaci szabályozórendszerének a változtatásáról döntöttek. A cukor közös piaci szabályozásának reformjáról 2004 nyarán indultak meg a tárgyalások, és 2006 elején jelent meg a Tanács 2006/318-as (EK) rendelete a cukorágazat piacának közös szervezéséről.

Figyelembe véve a gazdálkodók jövedelmét, a fogyasztók érdekeit és feldolgozóipar helyzetét, a reformnak meg kell erősítenie az EU cukoriparának versenyképességét, javítania kell piaci irányultságát, ugyanakkor az EU nemzetközi kötelezettségvállalásaival összhangban álló, fenntartható piaci egyensúlyt kell teremtenie. A Bizottság alaposan tanulmányozta a cukorpiacot, és a lehető legtöbb érdekelttel konzultált. Hatásvizsgálatai világosan kimutatták, hogy a helyzet változatlanul nem tartható fenn. A reform nélkül drasztikusan csökkenteni kellett volna a kvóták nagyságát, ami a leginkább versenyképes termelőket érintette volna a legkedvezőtlenebbül.

Az új cukorrendtartás főbb jellegzetességei, a rendtartásban alkalmazott piacszabályozási eszközök formailag nem változtak lényegesen. Maradt a piacvédelem a harmadik országból származó importtal szemben, az export-visszatérítés a feleslegnek a világpiacon való értékesítésére és a kvótarendszer.

Az új rendelet értelmében viszont megszűnik az intervenció ár, és ehelyett egy referenciaár lesz meghatározva. Ezeket a referenciaárakat a standard minőségű fehér- és nyerscukorra kell alkalmazni.

A fehér-cukor esetében a referenciaár a következő csökkenő trendet mutatja: a 2006/2007. és 2007/2008. gazdasági évben 631,9 euró/t; a 2008/2009. gazdasági évben

541,5 euró/t; és a 2009/2010. gazdasági évtől 404,4 euró/t.

A nyerscukorra meghatározott referenciaár a következőképpen változik:

- a 2006/2007. és 2007/2008. gazdasági évben 496,8 euró/t;
- a 2008/2009. gazdasági évben 448,8 euró/t és
- a 2009/2010. gazdasági évtől 335,2 euró/t.

A fehér cukor és a nyerscukor referencia ára is 2006/2007-es gazdasági évtől négy év alatt 36%-kal fog csökkenni. Hasonlóképpen csökkenni fog a cukorkvótán belül termelt cukor előállításához szükséges cukorrépa minimálára is:

- a 2006/2007. gazdasági évre 32,86 euró/t;
- a 2007/2008. gazdasági évre 29,78 euró/t;
- a 2008/2009. gazdasági évre 27,83 euró/t;
- a 2009/2010. gazdasági évtől 26,29 euró/t fizetnek. Ez a minimálár standard minőségű cukorrépára érvényes.

Annak érdekében, hogy a feldolgozók a számukra nyújtott kedvezményeket megosszák a termelőkkel, részletes szabályozásra van szükség a termeltetési szerződések keretében.

Lényeges új elem a kvótarendszer megváltoztatása. Az új rendszabály szerint az „A” és „B” kvótákat egyetlen kvótába vonják össze. A kvótákat a tagállamok kapják és szétosztják a területükön letelepedett cukorgyártók között. A 2006/2007. gazdasági évben kiosztott kvóta minden vállalkozás esetében megegyezik a vállalkozásnak a 2005/2006. évben kiosztott A és B kvóták összegével. Ha egy vállalkozás több üzemmel rendelkezik, akkor a kvóta üzemek közötti szétosztásánál figyelembe kell venni a cukorrépa-termelők érdekeit. A termelési kvóták nem átruházhatók, csak a termelési kapacitásokkal együtt és a repa-termelők érdekeinek figyelembevételével.

A tagállamok egy kiegészítő cukorkvóta keretét is kapnak. Ezt a kiegészítő cukorkvótát a tagállam a területén letelepedett cukorgyártók által benyújtott kérelmek alapján osztja ki. A kiegészítő kvótákat 2007. szeptember 30-ig kell kérelmezni. A vállalkozások minden megkapott tonna kiegészítő cukorkvóta után egy egyszeri 730 euró/t díjat fizetnek.

A vegyipar és a gyógyszeripar számára termelt cukor, valamint a bioetanol előállítására szánt cukor nem képezi részét a termelési kvótáknak.

Új eleme a reformnak a termelési díj. A 2007/2008. gazdasági évtől minden cukrot, inulinszirupot és izoglükózt gyártó cég a számára kiosztott kvótára termelési díjat kell fizessen. Ez a termelési díj 12 euró/t a kvótacukor és a kvóta-inulinszirup, és 6 euró/t a kvóta-izoglükóz esetében. Az inulinszirup- és cukortermelők megkövetelhetik, hogy a termelési díj maximum 50%-át a termelők fizessék.

Támogatáshoz csak az elismert gazdasági szereplők juthatnak. Kérelem alapján min-

den tagállam a területén működő cukor-, inulin-, izoglükóz-termelőket és azokat a vállalkozásokat, amelyek ezek termékeit használják mint ipari cukrot, elismertnek nyilváníthatja. Ahhoz, hogy egy cég az elismert minősítést megkapja, bizonyos feltételeket kell teljesíten, így például hogy igazolja gyártási kapacitásait, szolgáltatassa a tagállam által igényelt információkat, alávesse magát a tagállam ellenőrzéseinek stb.

Az intervenció felvásárlási rendszer a 2009/2010. gazdasági évig fog működni. Ebben az időszakban az intervenció hivatalok felvásárolják a részükre felajánlott cukormennyiségeket, de évente maximum 600 000 tonnát, fehércukorban kifejezve. Az intervenció hivatalok a számukra felkínált, kvótán belül termelt cukrot a felkínálás évét követő gazdasági év referenciaárának 80%-án vásárolják fel. Ha a cukor minősége eltér a szabványminőségtől, akkor árát ennek függvényében kell emelni vagy csökkenteni. A 2010/2011. gazdasági évtől az intervenció felvásárlás megszűnik, helyette az intervenció hivatalok magántárolási támogatást nyújthatnak a kvótával rendelkező vállalkozásoknak, ha a közösségi átlagár egy reprezentatív időszak alatt a referenciaárnál kisebb, és nincs kilátás a növekedésére.

Ahhoz, hogy a piaci egyensúlyt a referenciaárhoz közeli árszinten lehessen tartani, a kvótacukor, kvóta-inulinszirup és kvóta-izoglükóz egy bizonyos százalékát ki lehet vonni a piacról a következő gazdasági év kezdetéig. A kivont cukormennyiségeket minden gyártó saját költségén kell tárolja. Ezt a kivont mennyiséget olyan többlettermelésnek lehet nyilvánítani, amit ipari cukorrá, ipari inulinszirupra vagy ipari izoglükózzá lehet alakítani, vagy ideiglenes kvótába tartozó termelésnek lehet tekinteni, és egy részét lehet exportálni, vagy ha év közben a közösségi cukorpiacon nem megfelelő az ellátás, akkor ennek a kivont mennyiségnek egy részét a piacra lehet bocsátani

Az új rendszabály sem nyitja meg az EU piacát a harmadik országokból származó termékek előtt. Minden harmadik országból származó importra közös vámtarifában szereplő importvám tételeket kell alkalmazni. Ezen kívül, a piaci zavarok elkerülése érdekében, kiegészítő vámot lehet kivetni a termékekre. Tehát az EU piacára továbbra is csak a kedvezményes kereskedelmi megállapodások alapján importálható cukor.

Mivel az új rendtartás életbelépése után is a közösségi cukorpiaci árak magasabbak lesznek, mint a világpiaci árak, a cukor, izoglükóz és inulinszirup többlet, a világpiacra való értékesítés érdekében, az export-visszatérítések rendszerét továbbra is fogják alkalmazni. Export-visszatérítést kérelem alapján nyújt az Unió.

Ezt a visszatérítést feldolgozatlan cukorra, izoglükózra, inulinszirupra stb. lehet kérelmezni, de ezen termékek feldolgozott formában történő exportja után is lehet igényelni visszatérítést, a végtermék cukortartalma vagy előállítás során felhasznált cukormennyi-

ség arányában. Az exportált feldolgozatlan cukor, izoglükóz, inulinszirup után igényelt export-visszatérítés kérelmezésekor a kiviteli engedélyt is be kell mutatni.

A reform új eleme a 2006/2007. gazdasági évtől kezdődően létrejövő „Ideiglenes Szerkezetátalakítási Alap”, amely 2007. január 1-jétől az Európai Mezőgazdasági Alap részét fogja képezni. Ebből az alapból azok a cukor-, inulinszirup- és izoglükózgyártók fognak támogatást kapni, akik lemondanak a 2006/2007. gazdasági év elején számukra kiosztott kvóták egy részéről vagy a teljes kvótájukról a 2009/2010. gazdasági évig.

A szerkezetváltási támogatásnak három fő célja van: először is hogy a kevésbé versenyképes termelők esetében támogassa az ágazat elhagyását; másodsor hogy segítsen megbirkózni a cukorgyárak bezárásának társadalmi és környezeti hatásaival (szociális ellátás, átképzés, a gyárterület megfelelő környezeti állapotának helyreállítása); harmadszor hogy anyagilag támogassa a leginkább érintett területeken új üzleti tevékenységek kialakulását az európai uniós Strukturális és Vidékfejlesztési Alapokkal összhangban. Annak függvényében, hogy a kvótájáról lemondó termelő milyen mértékben szereli le a termelőkapacitáit, a szerkezet-átalakítási támogatásnak a lemondott kvóta egy tonnája utáni összege a következőképpen alakul:

a) ha a termelő lemond a termelési kvótája egy részéről és teljesen leszereli az érintett üzemek termelőkapacitáit:

- 730 euró a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évre;
- 625,00 euró a 2008/2009-es gazdasági évre,
- 520,00 euró a 2009/2010-es gazdasági évre.

b) ha a termelő lemond a termelési kvótája egy részéről és részben szereli le az érintett üzemek termelőkapacitáit:

- 547,50 euró a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évre,
- 468,75 euró a 2008/2009-es gazdasági évre,
- 390,00 euró a 2009/2010-es gazdasági évre.

c) ha a termelő lemond a termelési kvótája egy részéről és nem szereli le az érintett üzemek termelőkapacitáit:

- 255,50 euró a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évre,
- 218,75 euró a 2008/2009-es gazdasági évre,
- 182,00 euró a 2009/2010-es gazdasági évre.

A megkapott támogatásoknak legalább 10%-át a kvótájukról lemondott üzemekbe cukorrépat, kukoricát, cikóriát beszállító termelőknek vagy az üzemeket gépekkel ellátó beszállítóknak kell átadni.

A szerkezetváltási támogatás mellett a tagállamok diverzifikációs támogatást is nyújt-

hatnak. Ennek érdekében a tagállamok nemzeti szerkezetátalakítási programokat hoznak létre, amelyekben meghatározzák, hogy milyen diverzifikációs intézkedéseket kell tenni az érintett régiókban, és erről tájékoztatják a Bizottságot. A diverzifikációs támogatás mértéke 109,5 euró/t a 2006/2007-es és 2007/2008-as gazdasági évben, 93,8 euró/t a 2008/2009-es gazdasági évben, illetve 78 euró/t a 2009/2010-es gazdasági évben a lemondott cukorkvóta tonnájára.

Az egy tagállam részére rendelkezésre álló diverzifikációs támogatások összege növelhető 50%-kal, ha a lemondott kvóták nagysága a tagállamnak kiosztott nemzeti kvóta 50–75%-a között van. A támogatások további 25%-kal növelhetők, ha a lemondott kvóta nagysága meghaladja a nemzeti kvóta 75%-át, de nem éri el a 100%-ot. Ha a tagállam teljesen lemond a termelési kvótájáról, akkor a diverzifikációs támogatás megduplázódik. A tagállamok saját maguk döntenek el, hogy a támogatásnöveléseket az érintett térségben a diverzifikációs intézkedésekre fordítják és/vagy a cukorrépa- és cikóriatermelőknek osztják ki.

Kizárólag cukorfinomítással foglalkozó üzemek a 2006–2010-es időszakban összesen 150 millió euró nagyságú átmeneti támogatást kaphatnak, a cukoripar szerkezet-átalakulásához való alkalmazkodás címén. Ezt a támogatást a tagállam által jóváhagyott üzleti terv alapján kapják meg.

A fennebb említett támogatásokat a szerkezet-átalakítási alapról fedezik a 2006–2010-es időszakban, az alapan rendelkezésre álló keretek mértékében. Az alap bevételét az ideiglenes szerkezet-átalakítási összeg képezi, amelyet a kvótával rendelkező termelők fizetnek a 2006–2009-es időszakban. Az ideiglenes szerkezet-átalakítási összeg a cukor- és inulinszirup-termelők számára: 126,4 euró/t a 2006/2007-es évben, 173,8 euró/t a 2007/2008-as évben és 113,3 euró/t a 2008/2009-es évben. Az izoglükóztermelők ezeknek az összegeknek csak felét fizetik. Ezeket az összegeket nem kell fizetni a lemondott kvóták után.

A jelenlegi cukorreform árcsökkenése mind a túltermelést, mind a piaci torzítást csökkenti. Ugyanakkor viszont kedvezőtlenül érinti a kevésbé fejlett országok exportőreit.

Előre jelezhető, hogy amint az import és a termelés szintje stabilizálódik, a termelési kvótákat eltörlik.

A romániai cukortermelés helyzete és a reform kihatása

Romániában a cukorpiac szabályozása jelenleg a nemzeti agrárpolitika részét képezi. Románia tradicionálisan cukorimportőr, cukorszükségeit csak kis részben fedezi a belső termelt cukorrépa feldolgozásából nyert cukorral, nagyobb részt importált nyerscukor-finomításából nyert cukorral, illetve behozott cukorral elégíti ki a belső fogyasztást,

ami 1995 után nem érte el a 25 kg/fő/év szintet.

1980 és 1990 között Romániában kb. 250 000 ha területen 4500–5500 ezer tonna cukorrépat termesztettek, és a cukortermelés meghaladta az 550 ezer tonnát, míg 2004-ben 18,8 ezer hektáron 550 ezer tonna cukorrépa termett és az össz cukortermelés is 450 ezer tonna körüli volt, ebből csupán 50 ezer cukorrépából.

Romániában a Cukorrépa-termelők és Cukorgyártók Szakmaközi Szervezete (Organizația Interprofesională Națională a „Zahărul” din România) 2002-ben alakult meg. A cukorrépat a termelők Romániában is a feldolgozó üzemekkel előre megkötött szerződések alapján termelik. A cukorgyárak olyan magántermelőkkel kötnek répaszállítási szerződést, akik legalább 0,3 ha nagyságú területen termesztnek cukorrépat, a mezőgazdasági üzemek esetében a terület nagysága elérheti a 200–300 hektárt is.

A cukorgyárak biztosítják a termelő számára a répamagot, a betegségek és kártevők elleni szükséges vegyszereket, a műtrágyát és a terület megmunkálásához szükséges gépeket. Ezek árát utólag levonják a beszállított cukorrépa árából. A cukorgyárak ugyanakkor előírják és felülvizsgálják a termelési technológiát.

A román állam 2002-től jelentős támogatásokat nyújtott a cukorrépa-termelőknek, így például 2004-ben és 2005-ben minden beszállított tonna cukorrépa után 500 000 ROL támogatást kapott a termelő.

Románia a cukorrépából nyert cukorral szükségleteinek alig 10–12%-át tudja fedezni, így Kubából és Brazíliából származó nyerscukrot finomítanak 400 ezer tonna nagyságrendben.

Románia az európai uniós csatlakozási tárgyalások során 109 164 tonnás cukorkvótát kapott. Ez azt jelenti, hogy 109 164 t cukrot állíthat elő cukorrépából, amire vonatkozik a garantált referenciaár. Emellett még van egy 329 636 tonnás nyerscukor-finomítási kvótája, vagyis ez az a cukormennyiség, amit előállíthat importált nyerscukorból.

Romániának a cukorfogyasztása 500 000 tonna körüli évente, tehát legalább 60 000 tonna fehércukrot importból kell fedeznie.

Romániának a cukorkvótán kívül meghatároztak egy 9981 tonnás izoglükóz kvótát. Ennek a mennyiségű izoglükóznak az előállításához kb. 20 000 tonna kukoricára lesz szükség.

Románia cukorrépa-feldolgozó és nyerscukor-finomító kapacitásai nagyobbak, mint ami a kvótákhoz szükséges, így elképzelhető, hogy a gyengébben teljesítő gyárak a csatlakozás után bezárnak. Egvelőre még a cukorkvótát nem osztották le a vállalkozások szintjére.

A jelenlegi helyzetben a cukorrépa-termelés jövedelmező a gazdálkodók számára, és még a csökkentett cukor, illetve a cukorrépaárak mellett is az lehet a jövőben is.

Romániában a cukorrépa-feldolgozó üzemek jelenleg kb. 4000 munkást foglalkoztat-

nak. Ha a répatermesztés növekedne, akkor ezek az üzemek hatékonyabban használhatnák feldolgozó kapacitásukat, és ez maga után vonná a foglalkoztatott munkaerő számának és a jövedelmeknek a növekedését. Ez azért is lenne fontos, mert a feldolgozóüzemek nagy része olyan térségekben vannak, ahol magas a munkanélküliek aránya.

A 2004-es évben kb. 120 000-re tehető azoknak a családoknak a száma, akik cukorrépa-termesztéssel foglalkoztak Romániában. Az EU szintjén kimutatott tény, hogy a cukorrépát is termesztő gazdaságoknak van a legmagasabb jövedelmezőségi szintje a növénytermesztő farmok körében.

A cukorrépa és cukortermelés növekedésének a kapcsolódó iparágakban is munkahelyteremtő és jövedelemnövelő hatása lenne. Az 1,16 millió tonna répa és 300 000 tonna nyerscukor szállítása 10 millió eurós forgalmat jelentene a szállítóiparnak is. A vetőmag, műtrágya, gyomirtó és rovarirtó szerek forgalmazóinak és gyártóinak 20 millió eurós forgalmat és a munkahelyek számának a növekedését jelentené. Jövedelemnövekedést eredményezne még a csomagolóiparban (műanyagzsákok, papírtasakok), mezőgazdaságigép-gyártó és -karbantartó vállalatoknak, öntözőberendezéseket forgalmazó vagy ilyen szolgáltatást nyújtó cégeknek stb.

Románia számára fontos volna a cukorrépa-termesztés újbóli kiterjesztése, a tárgyalások során elért cukorkvóta teljes mértékű kihasználása, mert ellenkező esetben az ország elveszítheti fel nem használt kvótáját. Kérdés, hogy mennyire sikerül érdekeltté tenni a termelőket, hogy ezzel a munkaigényes és költségigényes kultúrával foglalkozzanak.

Irodalomjegyzék

***, COUNCIL REGULATION (EC) No 318/2006 of 20 February 2006 on the common organisation of the markets in the sugar sector

***, COUNCIL REGULATION (EC) No 319/2006 of 20 February 2006 amending Regulation (EC) No 1782/2003 establishing common rules for direct support schemes under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers

***, COUNCIL REGULATION (EC) No 320/2006 of 20 February 2006 establishing a temporary scheme for the restructuring of the sugar industry in the Community and amending Regulation (EC) No 1290/2005 on the financing of the common agricultural policy

***, COMMISSION REGULATION (EC) No 218/2006 of 8 February 2006 amending Regulation (EC) No 1262/2001 laying down detailed rules for implementing Council Regulation (EC) No 1260/2001 as regards the buying in and sale of sugar by intervention agencies

Kiss Levente Zsolt, 2006, *A cukor rendtartás reformja az Európai Unióban*, „A Régió és Vidékfejlesztés Gazdaságtana és Fejlesztési Politikái” Mesterkurzus, Magszteri Disszertáció

A romániai borp piac helyzete a csatlakozás küszöbén

KÖLCSEY ANDREA ZSÓFIA - CSILLAG ALPÁR ISTVÁN

Románia számára a bortermelés hagyományos mezőgazdasági tevékenység, fontos gazdasági súllyal bír, melyet az ország nettó borexportőr pozíciója is igazol. Az exportra vitt bor mennyisége és értéke évről évre változó. 2004-ben az exportált bormennyiség 375 800 hl volt 21,1 millió euró értékben, mely legfőképpen Magyarországra, Németországra, Hollandiába, Olaszországra, Belgiumba, Ausztriába és a Moldvai Köztársaságra irányult. Az importált borok mennyisége is minden évben változott. 2004-ben ez 10 000 hl volt 2,7 millió euró értékben. Országunk kisebb mennyiségekben Olaszországból, Franciaországból és Németországból importál bort, de borbehozatal történik Spanyolországból, Ausztriából és Magyarországról is.

Országunk tehát világszinten is az elismert bortermelő országok közé tartozik. 1928 óta tagja a Szőlészet és Borászat Nemzetközi Hivatalának. Hivatalosan több mint 37 bejegyzett szőlőhegy létezik és 123 hozzájuk tartozó szőlészeti és borászati központ.

Az 1999 és 2004 közötti időszakban Romániában a borfogyasztás folyamatosan nőtt, 2004-ben érte el ennek az időszaknak a legmagasabb éves átlagát, vagyis 34,5 liter/fő. A hazai fogyasztók körében leginkább fogyasztott borfajták az asztali borok. A fogyasztási szokások azt mutatják, hogy az asztali borok esetén a fehér bor 67%-ot, a vörös bor 26%-ot, míg az aromás/rózsaszín borok 7%-ot tesznek ki. Az összborfogyasztás jelentős hányadát az egyéni bortermelők saját (családi) fogyasztása jelenti. Ez főleg a vidéki területekre jellemző.

Románia szőlőtermő összterülete 191 800 hektár, ami azt jelenti, hogy a kilencedik legnagyobb a világon. Az európai országok közül Románia rendelkezik az ötödik legnagyobb szőlőtermő földterülettel, bortermelését illetően pedig a hatodik legnagyobb Európában. A kimondottan bortermelés céljából megművelt szőlőterület 1999-ben 232 500 hektár volt, míg 2004-re ez lecsökkent 178 450 hektárra. Ezen a területen a nemes szőlőfajták 89 430 hektárt (51%), a hibrid szőlőfajták 89 020 hektárt (49%) foglaltak el. A szőlőtermesztésre szánt földterület 90%-a magántulajdonban van. Ez 1,6%-át teszi ki Románia mezőgazdasági földterületének és 2,4%-át a földművelésre szánt területnek. Az ország össz-növénytermesztésből származó értékének 14%-át a bortermelés adja. A jelenleg csatlakozandó és tagjelölt országok közül Románia a legnagyobb bortermelő állam. Össztermelése meghaladja Bulgária, Horvátország és Szerbia együttes össztermelését. A 2004 előtti öt évben a romániai bortermelés átlagosan 5,5 millió hektoliter volt annak ellenére, hogy folyamatosan csökkent a borkészítés céljából ültetett szőlőterület nagysága.

A 2002-es mezőgazdasági összeszámlálás alapján a szőlőtermesztéssel és bortermeléssel foglalkozó gazdasági szereplők (egyéni gazdaságok, szövetkezetek, kereskedelmi társaságok, termelő egységek) száma több mint 1,1 millió volt. Ezen farmok többége (99%) nagyon kis szőlőtermő területekkel rendelkezik, és az ezekről a területekről származó bort általában saját fogyasztásra használják, vagy pedig a feketepiacon értékesítik. A szövetkezetek, termelőegységek és kereskedelmi társaságok száma összesen 830 volt. Ez utóbbi kategóriából a 100 hektár feletti szőlőtermő területtel rendelkező 334 gazdasági szereplőnek összesen 43 046,41 hektára van. Ez azt jelenti, hogy a megművelt terület 25%-a van nagyobb termelőegységek tulajdonában, mely 5–6 nagytermelő kezében csoportosul. Közéjük tartozik a Murfatlar több mint 2000 hektárral, a Jidvei kb. 1000 hektárral. A többiek 500 hektár, illetve e feletti területtel rendelkeznek. A megművelt terület többi része kis- és középvállalkozók, illetve -termelők tulajdonában van, ami egyben a szőlőtermő terület nagymértékű felaprózódását mutatja.

A hektáronkénti szőlőtermelés 4,32 és 5,39 tonna között változott 2000–2004 között, és jelentősen befolyásolták az időjárási viszonyok. 2004-ben az asztali szőlő hektáronkénti termelése 5,00 tonna volt, a hektáronkénti bortermelés pedig az utóbbi négy év folyamatos növekedésének eredményeként 97,90 hektoliter.

Az m. t. (meghatározott termőhelyről származó) minőségi borok esetén a szőlőtermesztés 2004-ben 7,41 tonna volt hektáronként, míg a borok hektáronkénti termelése a 2002-ben megindult növekedést követően 2004-re elérte a 41,07 hektolitert.

A földrajzi árujelzővel ellátott borok esetén a hektáronkénti terméshozam folyamatosan csökkent 42,56 hektoliterről (2000-ben) 31,76 hektoliterre (2004-ben).

Országos szinten a bortermelés csökkent 1999–2002 között, de 2003-ban újból növekedni kezdett 5,65 millió hektoliterre, míg 2004-ben már elérte a 6,2 millió hektolitert. Az m. t. minőségi borok hektáronkénti termelése enyhén növekedett 1999–2004 között. 2004-ben ez 560,2 ezer hektoliter/hektár volt.

Az asztali borok esetében a termelés növekvő tendenciát mutatott, csupán 2001-ben volt egy kisebb visszaesés 3644 ezer hektoliterre, hogy majd 2004-ben elérje a 4734,5 ezer hektolitert.

A földrajzi árujelzővel ellátott borok esetén a termelés évente nagyon változó volt. A 2004-es évi 871,6 ezer hektoliter messze elmarad a 2000-es évi 1168 ezer hektolitertől, amely a vizsgált 2000–2004-es időszak legnagyobb termelése volt.

Romániában az eladásra szánt bormennyiség – vagyis a kínálat – nagy, az éves borfogyasztás mennyisége pedig 25 liter/fő körül van. Az országban termelt borok több mint 90%-át a hazai piacon értékesítik. Az utóbbi években folyamatosan növekedett a külföld-

ön eladott hazai borok mennyisége: legtöbbet 2002-ben exportálták, több mint 20 millió euró értékben. A romániai éghajlati viszonyok kedvezően befolyásolják a hazai bortermelést, ezért a jövőben a nagyobb hangsúly fektetése a minőségi borok termelésére, valamint a szükséges strukturális változások végrehajtása elősegítené, hogy az ország a jövőben se veszíthessen export piaci részesedéséből.

Ami a termelési költségeket és versenyképességet illeti, Romániában 2003-ban a szőlőültetvények telepítése hektáronként 10 000 euró körül volt. A hektáronkénti kitermelési költségek évente 1200 euró körül mozognak. Egy hektár szőlőültetvény termesztéséből származó profit 1200 euró, ami hatszor kisebb, mint az Európai Unió országában, ahol ez az érték 8000 euró körül van.

1. táblázat Költség- és árszintek egy Buzău-i cégnél (2003)

Borfajták	Egységnyi költség/750 ml (RON)	Egységnyi ár (RON)	Egységnyi profit (RON)
Király leányka	4,14	4,97	0,82
Román tāmâiasa	7,28	8,65	1,37
Muskotály	5,50	6,47	0,97
Olasz rizling	4,85	5,94	1,08

A Román Nemzeti Bank (BNR) által megadott 2003. évi átlagárfolyam alapján 1 euró = 3,7555 RON

2005-ben egy szőlőtőke vásárlási ára 0,82–1,10 euró között mozgott, míg a borkészítés céljára vásárolt szőlő beszerzési ára 0,33–0,35 euró volt kilogrammonként. Ugyanakkor egy 750 milliliter kiszerezésű üveg bor termelési költsége 1,52 és 4,14 euró között változott. Mindemellett léteznek borok, melyek üvegenkénti termelési költsége elérheti a 14 eurót is.

Ahhoz, hogy Románia helyt álljon az európai és a nemzetközi konkurensok által támasztott versenyben, az ország soron következő európai uniós csatlakozása jelentős változások végrehajtását követeli a bortermelés területén, különösen ami a minőségi borokat illeti. Országunk borágazata jelenleg nem rendelkezik a megfelelő struktúrával ahhoz, hogy kihasználhassa a csatlakozással járó növekvő exportlehetőségeket.

Az egyik fő gond, hogy az m. t. minőségi borok össztermelésben elfoglalt aránya nagyon alacsony, kevesebb mint 10%-ot jelent. A cél tehát növelni a minőségi borok termelését. Ennek érdekében különös hangsúlyt kell fektetni a következő célok elérésére: a hibrid szőlőfajtákkal beültetett területek nemes szőlőfajtákra való cserélése, a minőségi borkategó-

riákba tartozó borok minőségének javítása és ezek hozamának növelése új technológiák segítségével. A másik fontos cél, hogy elő kell segíteni a minőségi borok arányának növekedését az asztali borokkal szemben, és nem utolsósorban az egyesületek, társulások, társaságok és termelői csoportok létrejöttének a támogatását.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás időpontjáig tartó időszakban, a Románia számára a nemzeti jogszabályoknak a közösségi jogszabályokkal való harmonizálása, valamint ezeknek a gyakorlatba ültetése szükséges. A csatlakozási tárgyalások eredményei a következőket hozták Románia számára a szőlőtermesztésre vonatkozóan:

– Mivel Romániában jelenleg a szőlőtermő terület majdnem felén hibrid szőlőfajtákat termesztnek, ezért Románia a csatlakozás után egy nyolc éves átmeneti időszakot kért (2007–2014) a szőlőtermő területek átstrukturálására, azaz a hibridfajtát termelő 30 000 hektár földterület nemes szőlőfajtákkal (*Vitis vinifera*) való átültetésére. Az elkövetkezendő években fokozott erőfeszítésekre lesz szüksége ezeknek az ágazatoknak a kereskedelmi teljesítményeik javítására. Mindez hatékony marketingstruktúrával rendelkező termelői szervezetek létrehozásával lehetséges.

– Kiegészítő jellegűnek minősülő telepítési jogokat 2830 hektár nagyságú területen, mely a tárgyalások időpontjában a szőlőkataszteri nyilvántartásba bejegyzett terület 1,5%-a. Ezek a Tanácsnak a borpiac közöspiaci szervezetéről szóló 1493/1999/EK rendeletének 6. cikkelye alapján újonnan létrehozott telepítési jogoknak minősülnek. Az újonnan létrehozott telepítési jogok bekerülnek az országos vagy regionális szinten létrehozott regionális jogtartalékokba, azonban a tanácsi rendelet alapján ezek az intézkedések nem befolyásolhatják a közösségi szinten lévő jogtartalék nagyságát. A tárgyalások eredményeként ezeket az új telepítési jogokat nem lehet majd felhasználni, ha nem készül el a termelési potenciálról szóló leltár. Ez a leltár nem azonos a szőlőkataszteri nyilvántartással. A termelési potenciálról szóló leltár a szerkezet-átalakításhoz szükséges pénzügyi támogatás igénylésének a feltétele is egyben. A csatlakozáskor a leltár a 2006-os évi helyzetet kell tükrözzze a szőlőültetvények nagyságáról, a termesztett szőlőfajtákról, valamint a telepítési jogok kezeléséről. Ennek nyomán a tárgyalások alkalmával Románia megkapta azt a jogot is, hogy a borok alkoholszintjének növelése érdekében használhassa a zaharózt, valamint jóváhagyták azt is, hogy a romániai szőlőtermő övezeteket az Európai Unió által kategorizált B, CII és CII szőlőtermő övezetekhez sorolják.

A csatlakozást követően a romániai borgazdák számos támogatásban részesülhetnek majd az Európai Unió részéről. Ide tartoznak a következők:

– a szőlőtermő felületek termelésből való végleges kivonásáért járó támogatások, valamint a szőlőültetvények szerkezet-átalakítását ösztönző támogatások,

- a piaci egyensúly megőrzése érdekében támogatást nyújtanak az asztali borok és bizonyos típusú szőlőmustok magánraktározásához,
- túltermelés esetén az asztali borok és az asztali bor készítésére alkalmas borok lepárlására kapott támogatások, e borok lepárlásáért fizetett elsődleges támogatás és a keletkezett párlatok raktározásáért fizetett másodlagos támogatás formájában,
- az Európai Mezőgazdasági és Orientáció Alapból nyújtott támogatások a termesztéstechnológiák, a feldolgozás és a kereskedelem javítását ösztönző beruházásokra,
- exporttámogatás a harmadik országokkal folytatott kereskedelemben,
- export visszafizetések.

A csatlakozási tárgyalások eredményeként országunk számos jogszabályt hozott a borpiacra vonatkozóan.

Romániában 2002-ben hozták meg a borra és a szőlőültetvényekre vonatkozó 244-es sz., a borpiac közös piaci szervezetéről szóló törvényt. A törvény, a jelenleg érvényben lévő 1493/1999/EK rendelethez hasonlóan, a bor közös piaci szervezésére vonatkozó szabályokat tartalmazza a bortermelési potenciálra, a piaci mechanizmusokra, a termelői és szakmai szervezetekre, a borászati eljárásokra és kezelésekre, szankciókra.

A 2002-es évi 1134-es sz. kormányhatározat előírja a 244-es törvény alkalmazására vonatkozó jogszabályokat, és ugyanakkor rendelkezik a borászati termékek leírásáról, jelöléséről, kisereléséről és oltalomáról is.

A 2003-as évi 52-es sz. kormányrendelet a meghatározott termőhelyről származó (m. t.) minőségi borok kereskedelmére és a Meghatározott Termőhelyről Származó Borok és Egyéb Borászati Termékek Nemzeti Hivatalának (Oficiul Național al Denumirilor de Origine pentru Vinuri și Alte Produse Vitivinicole – ONDOV) a megszervezésére és működésére vonatkozó előírásokat tartalmazza.

Az exporttámogatásban részesülő mezőgazdasági termékek, közöttük a bor esetén is, a 2006-os évi 11. sz. kormányrendelet alapján bevezetésre kerül az exportra szánt termékek bizonylati rendszere, valamint az export-garancia rendszer. Ezeknek a lépéseknek a meghozatala az uniós jogszabályozás itthoni átültetését szolgálja. Mindemellett az is a célja, hogy megismertesse és hozzászoktassa a romániai gazdasági szereplőket az Európai Unióban alkalmazott kereskedelmi mechanizmusok és rendszer követelményeihez, egyúttal megkövetelve a pénzügyi fegyelmet a gazdasági szereplők részéről.

A 2006-os évi 191-es sz. kormányrendelet alapján, abban az esetben, ha a gazdasági szereplők bort importálnak vagy exportálnak, kötelesek a Mezőgazdasági Intervenciók és Kifizető Ügynökséghez betétként letétbe helyezni egy bizonyos pénzüsszeget vagy egy kereskedelmi banki garancialevelet, amely garantálja a gazdasági szereplők által vállalt import,

illetve export teljesítési kötelezettséget. Ennek a kötelezettségnek a részleges vagy nem teljesítése esetén az előzetesen letétbe helyezett garanciaösszeg részlegesen vagy teljes mértékben elvész, melyet az állami költségvetés vesz át. Abban az esetben, ha a letétbe helyezendő garanciaösszeg kisebb, mint 500 euró, lehetővé válik, hogy a kompetens intézmény lemondjon a garanciaösszeg létrehozásának kötelezettségéről.

A korábbi évektől merőben eltérő időjárás és természeti tényezők egyre negatívabban befolyásolják/befolyásolták a mezőgazdasági termelést. A tavalyi évben ezért a szőlőültetvények sok területen számos betegséget szenvedtek. Egyes ültetvényeken a kár több mint 104 hektárnyi kiterjedésű területen is jelentkezett. Ennek következménye a szőlőtőkék elpusztulása, a termelésben bekövetkezett veszteség volt, de mindezen jelenségek kihatnak a következő évek termésére, akár társadalmi-gazdasági következményeket is maguk után vonva. Az EU-s csatlakozási tárgyalások eredményeként „kiakudott” nemzeti szőlőtermő terület nagyságának a megtartása kötelező Romániára nézve, hiszen abban az esetben, ha a nemes szőlőfajtákkal beültetett területek csökkenek, ez a csatlakozási tárgyalások során a 7. – Mezőgazdaság – fejezetbe foglalt kötelezettségek nem teljesítését jelenti. Midezen tényezők tavaly arra készítették a kormányt, hogy 15,6 millió RON értékben pénzügyi támogatást nyújtson növényvédelmi intézkedések meghozatala végett. A támogatást az is indokolja, hogy az elmúlt években a borszektor nem részesült semmilyen pénzügyi támogatási formában, mely valamilyen mértékben ugyancsak hatással van a szőlőültetvények megromlására és elöregedésére.

**2. táblázat A szőlőterület és az éves újraültetési ráta nagyságának alakulása
2000–2005 között**

Év	Szőlőtermő terület (hektár)	Éves újraültetési ráta (%)
2000	179	0,1
2001	397	0,3
2002	209	0,1
2003	145	0,1
2004	236	0,2
2005	506	0,5
Összesen	1672	-

Forrás: Notă de fundamentare pentru HOTĂRÂRE nr. 768 din 14 iunie 2006 privind acordarea în anul 2006 a sprijinului financiar pentru înființarea de plantații viticole, pomicele și de arbuști fructiferi.

2000–2005 között a szőlőültetvények átlagos életkora több mint 24 év volt, mely a szőlőtermesztés csökkenésében jelentkezett, ez az öt év átlagában 4000 kilogramm volt hektáronként. Ehhez hozzájárult az is, hogy az elmúlt 5 évben 17 300 hektár nemesszőlővel beültetett területet vágta ki, míg az ugyanazon időszak alatt végzett új telepítések a fenti táblázat szerint alakultak.

A szőlőtermesztés az ország fenntartható mezőgazdasági fejlesztési stratégiájának fontos tevékenységi területe. Az 1990–2005-ös időszak alatt bekövetkezett strukturális változások következtében, amikor az állami és szövetkezeti tulajdon átkerült a magántulajdonosok kezébe, nagyszámú kis- és közepes mezőgazdaság jött létre. Ezzel a megművelésre szánt földterület nagymértékben felaprózódott, mely eredményeképpen a kisterületű mezőgazdaságok megművelése veszteségesé vált. A fent említett okok eredményeként a szőlőtermesztés jelenleg problémákkal küzd, melyek orvoslásának módjától függ majd ezeknek a tevékenységi területeknek a jövője.

Az Európai Unióban különbséget tesznek a bortermelés céljára használt szőlőfajták között, így országunkban is ezek osztályozása és besorolása úgy történik, hogy megkülönböztetnek minőségi borok előállítására szánt szőlőfajtákat és asztali borok előállítására szánt szőlőfajtákat. A legfrissebb hivatalos adatok szerint a jelenleg a termelésben lévő nemes szőlőfajtákkal beültetett terület 98 100 hektár, melyből 12 800 hektár asztali borszőlő. Ilyen körülmények között akkor, amikor az évi újraültetési ráta átlagban 0,2% körül mozog, 4,5–5%-os éves újraültetési rátára lenne szükség, hogy elkerülhető legyen a jelenlegi szőlőterületek folyamatos csökkenése, valamint ezek további előregedése. A csatlakozási tárgyalások eredményeként meghatározott 190 000 hektár nemes szőlőfajtával beültetett, a szőlőkataszteri nyilvántartásba is bejegyzett terület kialakítása a feladat. Ahhoz, hogy ezt a feltételt teljesíteni tudjuk a csatlakozás pillanatában, gyorsítani kellene a nemesszőlővel való újraültetéseket.

Az új ültetvények létesítéséhez, valamint a termesztési- és növényvédelmi technológiák betartásához szükséges pénzügyi források hiánya egy támogatási rendszer létrehozását indokolta. Ennek alapján a 2006-os évre a Mezőgazdasági, Erdészeti és Vidékfejlesztési Minisztérium 7,68 millió RON értékben költségvetési támogatást szán a fent említett célokra. A 2006-os évre a támogatást 693 hektárnak nemes szőlőültetvényvel való beültetésére nyújtják. A támogatás nagyságának megszabásakor figyelembe vették az ezeknek az ültetvényeknek az esetén felmerülő valós (befektetési és) telepítési költségeket.

A támogatás célja, hogy ösztönözze a versenyképes termelési potenciállal rendelkező szőlőtermő területek kialakítását. Ez hozzájárul a romániai vidék fejlesztéséhez, a hagyományosan szőlőtermesztéssel foglalkozó térségekben az ágazat megtartásához, valamint a vidéki munkaerő-foglalkoztatás növeléséhez.

A 2006-os évre a Minisztérium támogatja tehát a szőlő-, valamint a gyümölcsstermesztő területek létrehozását. Egy hektárnyi szőlőtermő terület létrehozására a gazdák 5540 RON értékben kapnak támogatást. A támogatást minimum egy hektár területre lehet igényelni. A három hektárnál nagyobb területekre igényelt támogatások esetén ültetvénylétesítési tervet kell csatolni a támogatás igénylését tartalmazó dokumentáció mellé, mely terv a térségben működő kutatási és fejlesztési intézmény jóváhagyásával kell rendelkezzen.

Összefoglalásként tehát el lehet mondani, hogy az európai uniós csatlakozás jelentős változásokat fog előidézni a hazai borpiac alakulását illetően.

Irodalomjegyzék

1. Csillag Alpár István: Szőlészet és borászat az Európai Unióban és Romániában. Disszertáció: A régió és vidék gazdaságtana és fejlesztési politikái, Mesterszak. Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar, Babeş-Bolyai TE, Kolozsvár, 2006.

2. Anuarul Statistic al României, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, INS Bucureşti

3. Anuarul de Comerţ Exterior al României 2005, INS Bucureşti

4. A Tanács 1493/1999/EK rendelete (1999. május 17.) a borpiac közös szervezéséről

5. Legea nr. 244/2002 Legea viefi şi vinului în sistemul organizării comune a pieţei vitivinicole

6. Hotărîre pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii viefi şi vinului în sistemul organizării comune a pieţei vitivinicole nr. 244/2002

7. Ordin privind aprobarea Normelor metodologice pentru producerea si comercializarea vinurilor cu denumire de origine si a Regulamentului de organizare si funcţionare a Oficiului National al Denumirilor de Origine pentru Vinuri si Alte Produse Vitivinicole (ONDOV)

8. Ordin privind aprobarea deciziilor de acordare a dreptului de producere a vinurilor cu denumire de origine controlată în România

9. Hotarare privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Agriculturii, Pădurilor şi Dezvoltării Rurale

10. Ordin privind aprobarea structurii organizatorice şi statutului de funcţii ale Oficiului Naţional al Denumirilor de Origine pentru Vinuri şi alte Produse Vitivinicole (ONDOV)

11. Ordin privind aprobarea Listei cuprinzând denumirile geografice protejate şi recunoscute în România pentru băuturi spirtoase

12. O.U.G. nr. 125/08.09.2005. privind acordarea unui sprijin direct al statului producătorilor agricoli care deţin şi/sau exploatează plantaţii viticole cu soiuri nobile

13. Legea nr.299/2005 privind instituirea sistemului de garanţii pentru importul si exportul produselor agricole. M. Of. nr. 956 / 27 oct. 2005.

14. Legea nr.300/2005 privind instituirea sistemului de certificate de import si de export pentru produse agricole. M. Of. nr. 955 / 27 oct. 2005.

15. HG nr. 11/05-01-2006 pentru modificarea şi completarea Hotărârii Guvernului nr. 1.518/2002 privind aprobarea mecanismului de acordare a primelor de export de la bugetul de stat pentru produsele agroalimentare

16. HG nr. 191/09-02-2006 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 299/2005 privind instituirea sistemului de garanţii pentru importul şi exportul produselor agricole

17. HG nr.768 din 14 iunie 2006 privind acordarea în anul 2006 a sprijinului financiar pentru înfiinţarea de plantaţii viticole, pomicele şi de arbuşti fructiferi.

Üzemszünet biztosítás

PÜSÖK RÉKA

A 2001. szeptember 11-i események az egész világot megrázták. Az emberi és tárgyi veszteségek mellett a gazdasági folyamatokra is lényeges hatással voltak. Tekintettel arra, hogy ilyen jellegű események bármikor bekövetkezhetnek a világ bármely részén, a hasonló események anyagi következményeinek elhárítása igen fontos üggyé vált. Ezért jelentős egy olyan biztosítási szerződés megkötése, amely kárpótolja a nemkívánatos esemény nyomán keletkezett veszteségeket.

Az említett terrortámadások alkalmával keletkezett károk képezték Amerika történelmében az eddigi legköltségesebb biztosított káreseményt. A Biztosítási Hírközlő Intézet (Insurance Information Institute) előrejelzései szerint, melyet közvetlenül az esemény bekövetkezése után tett közzé, a biztosított károk értéke megközelítőleg 40,2 milliárd dollár volt. Ennek 27%-át az üzemszünet következtében keletkezett károk képezték. Későbbi statisztikák szerint a kifizetendő kártérítések nagysága megközelíti a 60–70 milliárd dollárt¹.

A biztosítótársaságok által eddig fizetett legnagyobb kártérítés összege a nem természeti katasztrófák csoportjában 775 millió dollár, az 1992-es Los Angeles-i faji erőszak következménye volt. A természeti katasztrófák miatt keletkezett károk közül a legmagasabbat, 20 milliárd dollárt az Andrew hurrikán okozta, mely az Egyesült Államok keleti partvidékét érintette 1992 augusztusában.

A New York-i események nemcsak az ikertornyokban tevékenykedő cégek számára okoztak kárt, hanem a szomszédos épületekben lévő több ezer gazdasági egységet is súlyosan érintettek. E cégek legtöbbször rendelkezett baleset- és vagyonbiztosítással, de a tevékenység szünetelése miatt keletkezett bevételi veszteségeket fedező biztosítást nem tartották szükségesnek, mivel kicsi volt a valószínűsége annak, hogy egy bizonyos károsodás után a tevékenység szüneteljen. Ennek következményeként sok cég a mai napig sem tudott teljesen lábra állni. A tevékenység megszakítása miatt beálló negatív hatások kiküszöbölése érdekében fontos az üzemszünet-biztosítási szerződés megkötése.

A terrortámadások sok olyan eseményre világítottak rá, amelyek miatt a biztosítások kiterjesztése ajánlott. Ilyen például a tevékenység megszakításából származó károk elleni biztosítás, melyeket nemcsak természeti csapások idézhetnek elő, hanem az emberi ma-

¹ Markman, M.: *How Business Interruption Losses Stemming From September 11 Will Be Calculated*. Pricewaterhouse Coopers, 2002.

gatartás is. A jövőben fontosabbá válik a biztosítási szerződések megkötése olyan események következtében keletkezett károk fedezésére, melyek bármikor megtörténhetnek az emberek életében, de leginkább a gazdasági egységek tevékenysége során, mivel ilyen események egyre gyakrabban bekövetkezhetnek. Ugyanakkor folyamatosan nő a biztosítható értékek száma is.

Mivel az utóbbi években lezajló decentralizáció és automatizálás növeli azon potenciális kockázatok számát, melyek a tevékenység szünetelését idézi elő, az alábbiakban az üzemszünet-biztosítást, annak jellemzőit, előnyeit ismertetjük.

1. Vállalati értékek

A kereskedelmi társaságok számára a legfontosabb a profit szerzése és anyagi értékrendjének folyamatos növelése. De ez a tevékenység kockázatokat hordoz magával, ami annak a következménye, hogy legtöbbször a tervezett profit eltér a ténylegestől. Ennek az eltérésnek a minimalizálására szükséges a két profitnagyság folyamatos összehasonlítása és a különbség elhárítása.

Egy vállalatnak azonban vannak olyan értékei, melyek megvédésére különböző biztosítási szerződéseket alakítottak ki, melyek a következő elemeket tartalmazzák:

– Személyzet: a vállalatban tevékenykedőket kisebb-nagyobb számban érhetik különböző betegségek, balesetek, melynek következtében képtelenek egy ideig dolgozni, vagy teljesen munkaképtelenné válnak, ami a vállalat számára többletkiadást okoz. Ezt a veszteséget megfelelő biztosítással kártalanítani lehet.

– Felelősség: a gazdasági egység tevékenysége nyomán károkat okozhat partnereinek, amelyeket kártalanítani kötelesek, ez viszont kihat a vállalat pénzügyére.

– Vagyontárgyak: magukba foglalják az építményeket, technológiai felszereléseket, nyersanyagokat, a folyamatban lévő termelést, melyeket egy nem kívánt esemény megrongálhat és tönkretelhet.

– Árbevétel: a tevékenység során generált árbevétel csökkenhet egy nem kívánt esemény hatására, vagy teljesen megszűnhet, mivel a gazdálkodó egység ezt követően képtelen tovább folytatni tevékenységét.

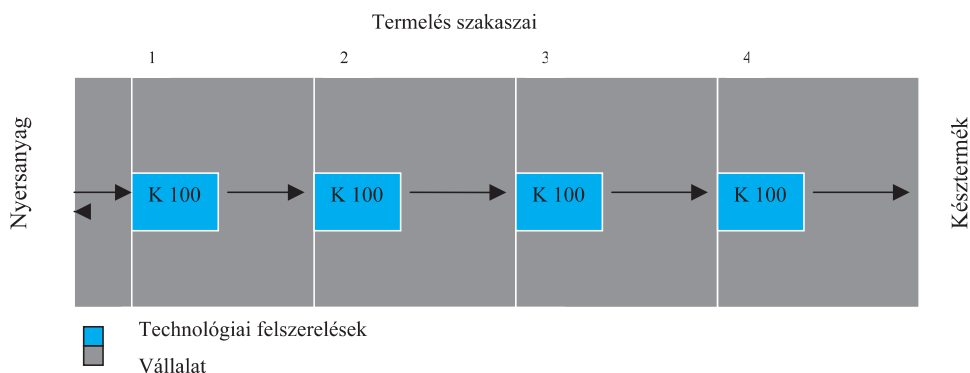
2. Üzemszünetre való hajlamosság

A következőkben arra a kérdésre próbálunk választ keresni, hogy melyek azok a gazdálkodó egységek, melyek hajlamosak az üzemszünetre, illetve ezek milyen okoknak tud-

hatók be.

2.1. Belső okok. Egy gazdasági egység által használt termelési módszerek és feltételek lényegesen befolyásolják az üzemszünetre való hajlamosságot. Két olyan vállalattípust vizsgálunk, melyek egy bizonyos terméket több lépésben és más-más üzemben állítanak elő. Az első vállalat minden üzemében egyetlen technológiai felszerelést működtet, mely kapacitását 100%-ban kihasználja. Ezt szemlélteti az 1. ábra, amelyből kiderül, hogy minden gépnek milyen fontos szerepe van a végtermék előállításában, és ha valamelyik meghibásodik, ennek következményeként, ha csak rövid időszakra is, de a termelés leáll.

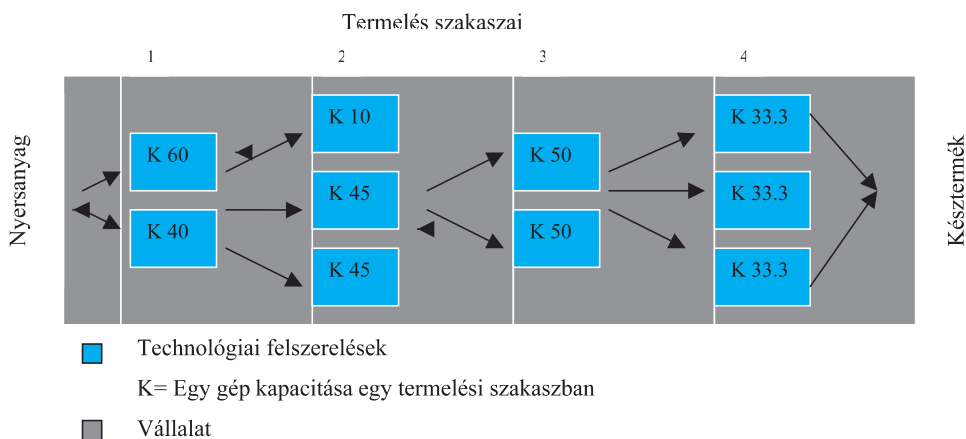
1. ábra²

A második vállalat esetén a késztermék előállításához minden üzemben több gépet működtetnek, nem teljes kapacitás-kihasználtsággal, tehát ugyanazon műveletet egy szakaszban több gép végez el. Ezáltal csökkenteni lehet az üzemszünetre való hajlamosságot, mert ha az egyik gép meghibásodik, a másik segítségével tovább lehet folytatni a tevékenységet. Ezt jól szemlélteti a 2. ábra. Ha a K40-es gép meghibásodik, akkor a termelésnek 60%-a érintetlen marad. Látni lehet ennek a vállalatnak az előnyét az előbbivel szemben, azonban a valóságban a legtöbb gazdasági egység arra törekszik, hogy a kis kapacitású gépeit kicserélje egy nagyobbra, viszont ezáltal növeli az üzemszünetre való hajlamosságot.

² Meyer, W. – Kuhn, M. – Simon, A. – Sormani, E.: *Business Interruption Insurance*. Swiss Reinsurance Company, Zürich, 2004

2. ábra³

2.2. Külső okok. Egy vállalat tevékenysége során kapcsolatba kerül más gazdasági szereplőkkel, melyek működése befolyásolja a vizsgált gazdasági egységet. A szállítóktól származnak azok a nyersanyagok, melyek szükségesek a végtermék előállításához, ugyanakkor a szolgáltatók biztosítják az elektromos áramot, amely úgyszintén elengedhetetlen a zavartalan üzemeltetéshez. Ha valamelyik partner tevékenységében zavar vagy szünet áll be, az negatívan hat a felhasználó vállalatra is, mivel kénytelenek leállni a termeléshez szükséges nyersanyagok és energiaforrások hiányában.

Napjainkban egyre többen használják a „just in time” termelési módszert, mely segítségével lényegesen lecsökken a készlet nagysága, valamint a készletezési költség is. De nő az üzemszünetre való hajlamosság, mert ha a szállítók nem képesek időben leszállítani a megrendelt nyersanyagot, akkor a gazdálkodó egység tevékenységében szakadás következik be, mely lényegesen befolyásolja pénzügyi helyzetét.

Az üzemszünethez vezető külső okokat két nagy csoportba sorolhatjuk:

a) azok, amelyek befolyásolják a vállalatot, mielőtt ez megvalósítaná tevékenységét. Ezek a következők: jogszabályok; szolgáltatók által biztosított villamos energia, víz, gáz; finanszírozási piacról megszerezhető pénzügyi összeg; munkaerőpiac, munkakeresletet képviselő személyek; szállítóktól származó nyersanyag. Ezeknek a tényezőknek a hiánya negatívan befolyásolja a gazdasági szereplők tevékenységét.

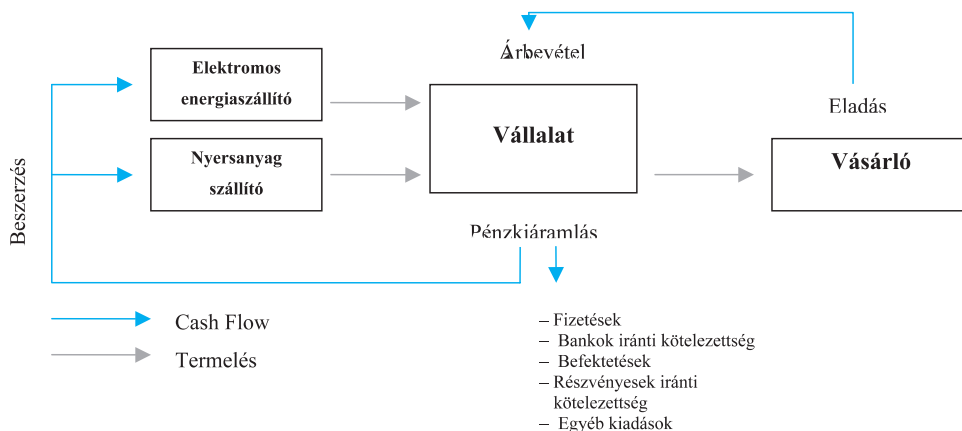
b) a külső okok második csoportjához azok tartoznak, amelyek e tevékenység befeje-

³ Meyer, W. – Kuhn, M. – Simone, A. – Sormani, E.: *Business Interruption Insurance*. Swiss Reinsurance Company, Zürich, 2004.

zése után hatnak a vállalatra. Ezek közül a legfontosabbak a vevők, akik ha valamilyen oknál fogva nem vásárolnak, a vállalat készletre termel, és nem bevételezi az előállított termékek ellenértékét. Így képtelen fedezni költségeit, és nem tud újratermelni sem. Tehát a tevékenységben ez is szakadást idéz elő.

A fenti kétfajta ok könnyebb megértése érdekében a 3. ábrán bemutatjuk egy vállalat termelési folyamatán keresztül, hogy a különböző tényezők hogyan befolyásolják azt.

3. ábra⁴

A vállalat a tevékenysége során előállított termékek eladásából származó bevételt arra a célra használja fel, hogy fizetési kötelezettségeit teljesítse partnerei felé, hogy fedezze költségeit és újabb nyersanyagot vásároljon a termelési tevékenység folytatása érdekében. Azonban ha a vállalatban belüli okok megakadályozzák a késztermék előállítását (például ha valamelyik technológiai felszerelés meghibásodása a tevékenység megszakítását idézi elő), annak eredményeként elmarad a vállalat árbevétele, és nem képes teljesíteni kötelezettségeit. Ugyanilyen következménnyel jár az is, amikor a nyersanyagszállító vagy elektromosenergia-szolgáltató cégek bizonyos események következtében képtelenek szállítási kötelezettségeiket teljesíteni.

Azokat a károkat, melyeket a tevékenység megszakítása idézett elő, egy gazdasági szereplő üzemszünet-biztosítási szerződése fedezheti.

⁴ Hillis, A – Barnes, P: *The definite Handbook of Business Continuity Management*. John Wiley & Sons Ltd., Chichester, 2001.

3. Az üzemszünet-biztosítás jellemzői

A biztosítástípus könnyebb megértése érdekében alább vázoljuk a biztosítási szerződés megkötésének legfontosabb feltételeit, melyek alapján a biztosító arra vállal kötelezettséget, hogy megtéríti azokat a biztosított üzemszüneti veszteségeket, melyek a tevékenység megszakítása miatt keletkeztek.

A legtöbb országban, így Magyarországon és Romániában is az üzemszüneti károk elleni biztosítást a különböző vagyonbiztosítások kiegészítéseként kötik. Ez a kiegészítő biztosítás fedezetet nyújt a biztosított olyan pénzügyi veszteségeire, amelyek a biztosított vagyontárgyakban keletkezett kockázatokból eredő károk következtében fellépő üzemszünet vagy üzemzavar miatt keletkeztek. A pénzügyi veszteségek a következők lehetnek: elmaradt nettó haszon, állandó költségek, munkabérek, megnövekedett üzemelési költségek stb.

3.1. A biztosítási esemény meghatározása.

A biztosítási esemény a szerződő vagyonában egy biztosított esemény okozta dologi kár következményeként fellépő bruttó fedezet csökkenése, ami a biztosított által használt és a szerződésben feltüntetett telephelyen folytatott biztosított tevékenység megszakadásából származik.

A fennebb említett két ország gyakorlatában háromfajta üzemszünet-biztosítás létezik. Ezek a következők:

– Tűz és járulékos kockázatait követő üzemszünet biztosítása. E típus esetén az események a következők: tűz, robbanás, villámcsapás, repülőgép lezuhanása, vihar, földrenség, árvíz, vezetéktörés, jégverés, hőnyomás, egybek (közműszolgáltatás kimaradása, áruromlás, betöréses lopás, rablás, járvány, ételmérgezés, megközelíthetlenség, „kulcsüzlet” zárva tartása). A biztosított értéket viszont a következőképpen fogalmazhatjuk meg: a forgalom csökkenése következtében bekövetkező bruttó profitvesztés (minden veszteségcsökkentő költséggel együtt, az így elkerülhető veszteség erejéig), mely a tűzbiztosítással fedezett kockázati esemény miatt állt elő. Ez az üzemszünet-biztosítás egyik fajtája, vagyis tűzüzemszünet-biztosítás.

– Géptörés biztosítási eseményt követő üzemszünet biztosítása. Ennek a szerződésnek az alapján fedezni lehet minden olyan pénzügyi veszteséget, mely a tevékenység szüneteléséből származik akkor, ha ez géptörésből vagy gépbalesetből származik, azzal a feltétellel, hogy ezek géptörés-biztosított gépek legyenek.

– Mérnöki kockázatok biztosítási eseményeit követő üzemszünet biztosítása. Az ilyen típusú biztosítással fedezni lehet az építés- és szerelés-biztosítási események miatti

határidőcsúszásból származó veszteségeket, valamint az elektronikai berendezések okozta károk miatti többletköltségeket. A határidőcsúszásból származó veszteségek alatt azokat az elmaradt árbevételeket, illetve többletköltségeket értjük, amelyek akkor keletkeznek, ha az építési, szerelési munkálatokat az erre vállalkozó fél nem fejezi be a szerződésben megállapított időpontig, és ennek okán a tulajdonos nem tudja időben elkezdeni tevékenységét.

3.2. Üzemszüneti veszteség. Üzemszüneti veszteség az üzemszünet következtében, annak tényleges tartalmára, de legfeljebb a biztosító által vállalt üzemszüneti időtartamra (fedezeti tartam: ameddig a biztosítási esemény bekövetkezésének időpontjától a biztosító kötelezettsége tart) eső elmaradt nyereségnek és az állandó költségnek az összege, melyből levonják a megtakarított (fel nem merült) biztosított költségeket.

3.3. Biztosítási összeg. A biztosítási összeg nem más, mint a bruttó fedezet (az összeg, amellyel a forgalom, a záró készletérték és félkész áruk értékének összege meghaladja a nyitó készletérték, a félkész áruk értékének és a nem biztosított változó költségek összegét), mely értékét két elv alapján lehet meghatározni:

– *Hozzáadásos elv:* bruttó fedezet = állandó költségek + nettó nyereség.

Az állandó költségek azok a szükséges ráfordítások (pl. munkabérek, illetmények, bérleti díjak stb.), amelyeket a biztosítottnak az üzemszünet tartalma alatt okvetlenül ki kell fizetnie annak érdekében, hogy a helyreállítás után az üzemeltetés újraindítását mihamarabb lehetővé tegye, vagy amelyek megfizetésére az üzemszünet tartalma alatt köteles. A nettó nyereség értékét úgy kapjuk meg, hogy az összes bevételből levonjuk a változó és állandó költségeket.

– *Különbség elve:* bruttó fedezet = forgalom – változó költségek.

A forgalom a biztosított telephelyen folytatott üzleti tevékenység során eladott és leszállított árukért, ill. szolgáltatásokért a biztosított részére fizetett vagy fizetendő összeg. A változó költségek közé tartoznak azon költségek, amelyek az üzleti forgalommal egyenes arányban változnak.

E második elvnek az előzővel szemben számos előnye van: az új fix költségek automatikusan biztosítva vannak, a nem biztosítható költségek köre egyértelműen meghatározott, a biztosítási összeg meghatározása egyszerűbb, nincs szükség bizalmas adatok kiszolgáltatására (pl. nyereség).

A biztosítási összeget a megelőző üzleti év tényadatai, valamint a tárgyév tervadatai figyelembevételével kell meghatározni. Ha a kártalanítási időszak 12 hónapnál rövidebb, a

---

biztosítási összeg megállapításának alapjául a kártalanítási időszakkal megegyező időtartamú időszak szolgál, mely alatt a legmagasabb bruttó fedezetet elérte.

3.4. Biztosítási díj. A biztosítás díját a biztosító a biztosítás díjalapjának függvényében biztosítási időszakonként kockázatarányosan határozza meg. A díjmegállapítás alapját képezi a biztosítási összeg, aminek a díjalappal alkotott szorzata eredményezi a díj nagyságrendjét. A díjkifizetés történhet egy összegben vagy részletfizetéssel, amikor is a biztosítási esemény bekövetkeztekor a díjhátralék azonnal esedékessé válik, és azt a biztosító levonja a kártérítés összegéből.

3.5. Önrészesedés. A nemzetközi gyakorlatban általában az üzembiztosítási szerződéseket önrészesedés megállapításával kötik, azzal a céllal, hogy a kisösszegű és gyakori károk fedezése a biztosított tulajdonába kerüljön, hogy mentesítse a biztosítótársaságot a kártérítés fizetésétől.

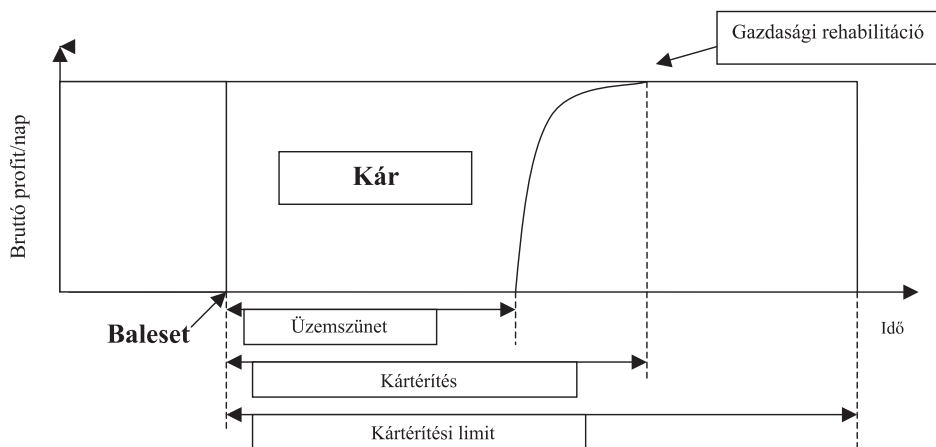
Az önrészesedés leginkább kétféle:

– *Pénzbeni önrészesedés:* az az összeg, amelyet a biztosított minden káreseményből maga visel. A kártérítési összeget a biztosító ezzel az értékkel csökkenti.

– *Időbeni önrészesedés:* a káresemény bekövetkeztével kezdődő, a biztosított által választott időszak, amelyre a biztosító kártérítési kötelezettsége nem áll fenn.

A szerződő felek a biztosított önrészesedését illetően általában 2–5 napban szoktak megállapodni. A biztosító az önrészesedést a biztosítási szerződés hatálya alatt bekövetkezett minden egyes káreseménynél figyelembe veszi.

3.6. Kártérítési időszak – Üzemszüneti periódus. A kártérítési időszak azt az időszakot jelenti, amely a káresemény bekövetkezésével kezdődik és a legkisebb választott kártérítési időszak végével zárul, amely idő alatt az üzleti tevékenység eredményére a káresemény negatív hatása érvényesül. Ennek jobb megértése érdekében tekintsük meg a következő ábrát!

4. ábra. Kártérítési periódus⁵

A kártérítési időszak hossza különbözik vállalatonként, mert ez lényegesen függ a termelésben használt gépek és felszerelések fejlettségi fokától, de ugyanakkor befolyásolja azt a biztosított vállalat mérete is. Minél komplexebb gépeket használnak, valamint minél nagyobb a termelő vállalat mérete, annál hosszabb lesz az a periódus, amely szükséges a helyreállításhoz. Ennek függvényében a szerződő felek meghatároznak egy kártérítési időkorlátot, mely általában 12 hónap, de ennél több is lehet. Miután a káresemény bekövetkezik, a biztosító mindaddig fizet kártérítést a biztosítottnak, amíg a gazdasági rehabilitáció meg nem történik, azaz akkor fejeződik be a kártérítési periódus, amikor a tényleges forgalom eléri azt az összeget, amely a kár bekövetkezése előtt volt. Azt azonban szem előtt kell tartani, hogy a tényleges kártérítési periódus nem haladhatja meg a kártérítési limitet, melyet a szerződésben rögzítettek. Ennek hosszát úgy határozzák meg, hogy figyelembe veszik a következő tényezőket: a törmelék és romeltakarítás lehetősége, tartalma; tervezési időszak; újraképzési időszak; hatósági korlátozások; gépek és berendezések beszerzési korlátai; külgazdasági és politikai nehézségek; kezelő személyzet kiképzése; az elvesztett piac visszaszerzése; váratlan események az üzemszünet tartalma alatt.

3.7. A kártérítés meghatározása és kifizetése. A biztosító az üzemszüneti veszteségek alapján megállapított kártérítési összeget a legrövidebb időn belül fizeti ki. A kártérítés értékének meghatározása a következőképpen történik:

⁵ ERC Frankona: *Fire Business Interruption – Insurance Solutions & Characteristic Features*, München, 2001.

– árbevétel-csökkenés = az üzemszünettel azonos előző évi tartam árbevétele – az üzemszünet alatti időszak árbevétele

– az árbevétel-csökkenés X biztosítási összeg korrekciós tényezője = a biztosítási időszakra tervezett árbevétel-kieséssel

– az árbevétel-kiesés X bruttó nyereség ráta = a bruttó nyereség csökkenése

– a bruttó nyereség csökkenése + az üzemszüneti veszteség csökkenése érdekében felmerülő többletköltség – a fix költségekben elért megtakarítás = kártérítési összeg.

Léteznek bizonyos költségek, melyeket a biztosítási szerződés feltételei kizárnak a kártérítésből, ezek a következők: az üzemállás (karbantartás, átalakítás) alatt bekövetkezett alapbiztosítási eseményekből eredő veszteségek; okmányok, iratok, értékcikkek, készpénz elveszte, megsemmisülése, megrongálódása miatti többletköltségek; számítógépek, elektronikus berendezések üzemzavarából eredő költségek, veszteségek; hatósági intézkedések következménye miatti veszteségek; a helyreállítás pénzügyi fedezetének hiánya következtében felmerült költségek; a helyreállítás indokolatlan késedelmével összefüggésben keletkeznek.

Kártérítést a biztosított a kártérítési kérelem benyújtása révén kérhet, melyhez csatolni kell az összes olyan számlakönyvet és egyéb üzleti könyvet, kifizetési számlát, mérlegkimutatást és egyéb dokumentumot, bizonyítékot, információt és minden olyan adatot, amely a kárigény elbírálásához, a kár mértékének megállapításához szükséges.

4. Összehasonlítás

Ismerve az üzemszünet-biztosítási szerződés legfontosabb elemeit, a következőkben röviden arra szeretnénk kitérni, hogy mi az eltérés a *tűz* és a *géptörés* üzemszünet-biztosítási elvek, valamint mi a kapcsolat a *vagyon* és az *üzemszünet* biztosítások között.

1. Eltérés a tűz és géptörés üzemszünet-biztosítási elvek között. a) a géptörés kárfrekvencia magas; b) gyakorlatban csak részleges géptöréskárok keletkeznek, de teljes üzemszünet-kár lehetséges; c) a géptörés üzemszünet-biztosítás elvei azonosak a tűz-üzemszünetével, kivéve az egyedi gépek relatív fontossági faktorának alkalmazását;

a) A tűz és a géptörés üzemszünet-biztosítási összegek és kártérítési időszakok nem szükségszerűen azonosak.

2. Kapcsolat a vagyon és az üzemszünet biztosítások között

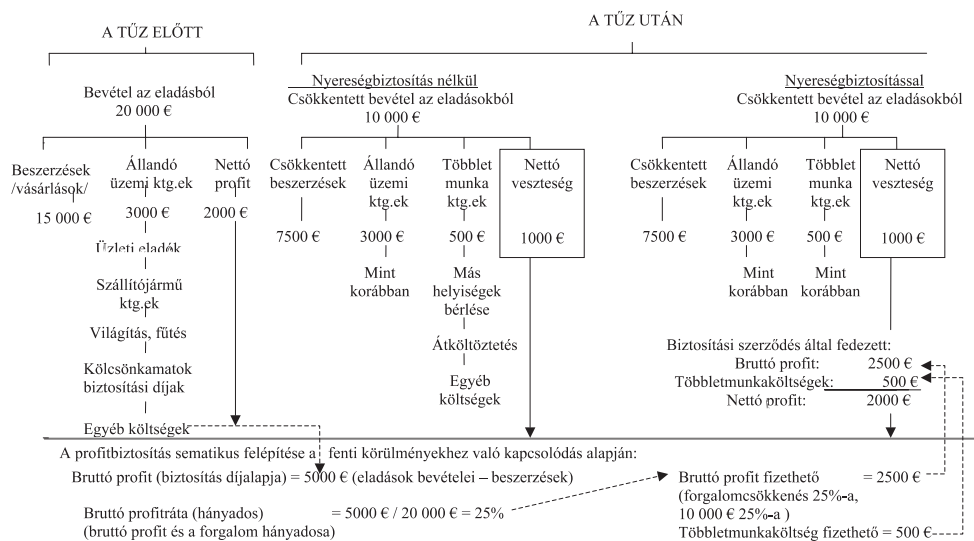
1. táblázat

	Vagyonbiztosítás	Üzemszünet-biztosítás
Tárgya	Látható, tapintható	Láthatatlan, nem megfogható
Biztosítási összeg	A múltban realizálódott dolgok értéke	A jövőben létrejövő absztrakt összeg
Kár	Mérhető, megállapítható	Becsülhető
Biztosítási esemény	Tűz, robbanás, villámcsapás, elemi és technikai károk, stb.	A vagyonbiztosítási események miatt bekövetkező üzemállás, ill. üzemzavarok

5. Gyakorlati példa

Ez a példa megpróbál fényt deríteni arra, hogy milyen előnye van egy olyan kereskedelmi üzletnek, mely nyereségbiztosítással rendelkezik, egy olyannal szemben, aki nem kötött ilyen jellegű szerződést.

Tűz-üzemszünet biztosítás fontossága kereskedelmi üzletek esetén!

A fenti példa alapján következtetésként elmondhatjuk, hogy az a kereskedelmi üzlet, amely nem köt nyereségbiztosítást, a káresemény bekövetkezése után veszteséget szenved, ellentétben azzal, amelyik nyereségbiztosítással rendelkezik, és ez alapján a biztosító fedezi bruttó profitját, valamint többlet munkaköltségét és ennek eredményeként 2000 € nettó profitot realizál.

**6. Az üzemszünet biztosításának piaca Romániában
2003–2004 között**

Az alábbi táblázat azt szemlélteti, hogy miként alakultak a befizetett biztosítási díjak, valamint a kifizetett kártérítési összegek 2003–2004-ben az első 10 helyen álló biztosító-társaságok esetében.

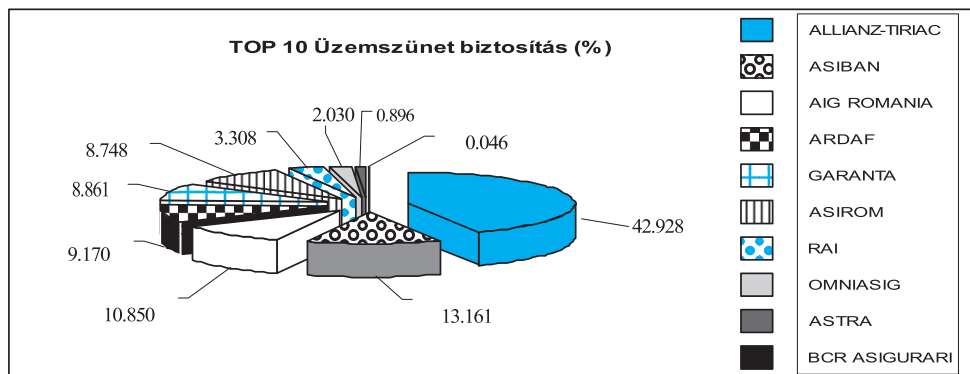
2. táblázat⁶

TOP 10 befizetett díjak alapján 2004	Biztosító	Befizetett díjak (ezer lej) 2003	Befizetett díjak (ezer lej) 2004	Változás (%)	Kifizetett kártérítés (ezer lej) 2003	Kifizetett kártérítés (ezer lej) 2004	Változás	Piaci részesedés (%) 2004
1	ALLIANZ-TIRIAC	26 049 757	41 426 221	59,03	0	0		42 928
2	ASIBAN	8 710 128	12 700 887	45,82	0	0		13 161
3	AIG ROMÁNIA	15 481 380	10 470 250	-32,37	16 732	23 102	0,38	10 850
4	ARDAF	336 486	8 849 293	2529,91	500 000	3 074 300	5,15	9170
5	GARANTA	1 314 220	8 551 093	550,66	0	0		8861
6	ASIROM	6 637 847	8 442 194	27,18	0	0		8748
7	RAI	2 549 893	3 192 463	25,20	156 448	375 955	1,40	3308
8	OMNIASIG	15 117 570	1 958 538	-87,04	0	22 293		2030
9	ASTRA	1 332 535	864 819	-35,10	23 697	120 215	4,07	0,896
10	BCR ASIGURARI	147 182	43 957	-70,13	0	0		0,046
TOP 10 ÖSSZES		77 676 998	96 499 715	24,23	696 877	3 615 865	4,19	99 998
ÖSSZES		83 696 719	96 501 941	15,30	782 021	3 615 865	3,62	100

A befizetett díjak összértéke azt mutatja, hogy 2004-ben 15,30%-kal nőtt 2003-hoz képest a begyűjtött biztosítási díjak összege, de ugyanakkor az összesen kifizetett kártérítés is 3,62-szer nagyobbak 2004-ben 2003-hoz viszonyítva. Mindez azzal magyarázható, hogy napjainkban egyre fontosabbá válik az ilyen típusú biztosítás, mert lényesen megnőtt azon események száma, melyek a tevékenység megszűnését eredményezik.

A piaci részesedés alapján vezető helyen van az Allianz-Tiriac Biztosító, 42,93%-kal. A következő diagram a különböző biztosítási társaságok piaci részesedését szemlélteti az üzemszünet-biztosítás piacán Romániában.

⁶ Comisia Națională de Supraveghere a Asigurărilor, Rapoarte

Következtetések

Napjainkban nagyon sokan felismerték, hogy mennyire fontos a különböző nem kívánt események által generált pénzügyi veszteségek elleni hatékony védekezés, és ennek következményeként jött létre az üzemszünet-biztosítás három típusa. Ilyen biztosítási szerződéseket köthetnek a termeléssel foglalkozó vállalatok, turisztikai egységek, valamint különböző irodák, amelyek esetében a biztosítási összeg meghatározásához nemcsak a bruttó fedzetet veszik figyelembe, hanem a káreseményt követően gyakran azokat a többletköltségeket is biztosítják, melyek az átköltözéssel vagy más helyiség bérlésével kapcsolatban merülnek fel.

A biztosított számára nyilvánvaló az üzemszünet-biztosítás fontossága és szükségessége. Feltevődik a kérdés, hogy vajon a biztosító számára is előnyös-e. Ha a piacgazdaság egyszerű szabályait vesszük figyelembe, elmondhatjuk, hogy egy termék vagy szolgáltatás akkor profitábilis, ha az kielégíti a fogyasztók szükségleteit. Tehát az üzemszünet-biztosításról is kijelenthetjük, hogy fontos, mert megvédi a biztosítottakat az egyre gyakoribb kimenetelű kedvezőtlen eseményektől.

Mivel a gazdaság és a különböző gazdálkodó egységek környezete állandó változáson megy át, állandóan változnak a biztosítási igények is. A biztosítótársaságok feladata, hogy lépést tartsanak azokkal a változásokkal, amelyek lényegesen befolyásolhatják a biztosítottak helyzetét a versenytársakkal szemben. A régen érvényben lévő biztosítási feltételek mára már elavultak, ezért fontos folyamatosan elemezni azokat a kockázatokat, amelyeknek a gazdaság szereplői ki vannak téve: milyen valószínűséggel következnek be, miként befolyásolják ezek az események a vállalat vagyont, valamint hogy az események súlyossága igazolja a biztosítás szükségességét.

Irodalomjegyzék:

1. Bommeli, M.: *Contingency Covers – Force Majeure and Liquidated Damages Insurance*. Swiss Reinsurance Company, Zürich, 1999.
2. Ciumaş, C.: *Economia asigurărilor*. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2003.
3. Cloughton, D.: *Business Interruption*. The Chartered Insurance Institute, The Bath Press, Bath Avon, England, 1991.
4. Dimmer, K.: *Loss of Profits Insurance – Quo Vadis?* Exposure No. 6, GE Frankona Re, München, 2001.
5. ERC Frankona: *EML or PLM – Does It Make A Difference?* München, 1997.
6. ERC Frankona: *Fire Business Interruption – Insurance Solutions & Characteristic Features*. München, 2001.
7. Galey, G.: *Contingent Business Interruption and Other Special Covers*. Swiss Reinsurance Company, Zürich, 2002.
8. Gamien, E., Phillip, J.: *Business Interruption Insurance – Theory and practice*. Buckley Press Ltd., London, 1992.
9. Hickmott, G. J. R.: *Interruption Insurance Practical Issues*. Witherby & Co. Ltd., London, 1999.
10. Hilles, A. – Barnes, P.: „The definite Handbook of Business Continuity Management” John Wiley & Sons Ltd., Chichester, 2001.
11. Hungária Biztosító Rt.: *Üzemszünet biztosítás szerződési feltételei*. 2005.
12. Luck, P.: *Special Risks*. Swiss Reinsurance Company, Zürich, 1998.
13. Markman, M.: *How Business Interruption Losses Stemming From September 11 Will Be Calculated*. Pricewaterhouse Coopers, 2002.
14. Meyer, W. – Kuhn – M., Simone, A. – Sormani, E.: *Business Interruption Insurance*. Swiss Reinsurance Company, Zürich, 2004.
15. München Re.: *Machinery Insurance – Types of cover and policy conditions*. München Re archives, 2004.
16. München Re.: *Machinery Loss of Profits*. München Re Publications, München, 1997.
17. Penzenstadler, E.: *Characteristic Features Of Fire Business Interruption Coverage*. GE Frankona Re –Exposure-Property & Engineering, No. 7, 2001.
18. S.C. Allianz-Ţiriac Asigurări S.A.: *Condiţii de asigurare – Asigurarea pierderilor financiare*, 2005.
19. Swiss Re: *Business Income Protection*. Zürich, 2000.
20. Viar, G.: *Handling Advanced Loss Of Profits Losses*. GE Frankona Re –Exposure-Property & Engineering, No. 7, 2001.

A településfejlesztési infrastruktúra helyzete Romániában, különös tekintettel a közlekedési hálózatfejlesztésre

FEJÉR GERGELY

„A tudatos térszervezés különböző szinten levő társadalmi szerveződések (népcsoport, település, régió, állam, nemzetközi közösség) tevékenységének az eredménye” (Horváth, 2001).

Romániában a 1998. VI 15./151. sz. területfejlesztési törvény 2d pontja fogalmazza meg a területfejlesztés célját: „... ösztönözze az interregionális, a belső, a nemzetközi és határmenti együttműködést, ideértve az eurórégiókat is, valamint a fejlesztési régiók közreműködését az európai területi munkamegosztásban, a kölcsönös érdeklődésre számot tartó projektek megvalósítását elősegítő intézmények és szervezési formák elterjesztését a Románia által aláírt nemzetközi egyezmények szellemében.”

A területfejlesztés feladataként az alábbiakat határozta meg: „... a kiegyensúlyozott fejlesztés ösztönzésével, a történelmi, földrajzi, társadalmi, politikai körülmények miatt hátrányban levő térségek fejlődési lemaradásának mérséklésével és az újabb egyenlőtlen ségek kialakulásának megelőzésével mérsékelje a meglévő regionális különbségeket”.

A törvény széleskörű közigazgatási decentralizációt indíthat el, illetve a kormányzati ágazati politikák és a regionális, valamint a helyi kezdeményezések összehangolását szorgalmazza a régiók fenntartható gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődése érdekében.

A területfejlesztési célok megvalósításának eszközrendszere közé tartoznak a pénzügyi ösztönzők, központi szabályozás, valamint az infrastrukturális beruházások.

A térségi infrastruktúra fejlesztésének a térségi, környezetvédelmi, illetve a települési infrastruktúra fejlesztésén keresztül elő kell segítenie a térségen belüli hálózati kapcsolatok megerősödését, a kistérségi központok gazdasági kisugárzó erejének növelését, amivel hozzá kell járulnia a vállalkozások működéséhez szükséges feltételrendszer megteremtéséhez. Az infrastruktúra hiánya alapvetően az elmaradott térségekben jelenti a gazdasági fejlődés gátját, míg a fejlettebb térségekben szűk keresztmetszetet jelent az erőforrások magasabb szintű hasznosítása terén. Miközben az infrastruktúra meghatározza a vállalkozások működési környezetét, befolyásolja a lakosság életminőségét is. Az infrastruktúra fejlesztésekor alapvetően figyelembe kell venni a régióként eltérő adottságokat, így az épített és természeti értékeket. A települések infrastruktúrájának helyzetét, fejlettségét befolyásolják a település földrajzi elhelyezkedésének feltételei és adottságai, helyi és helyzeti

energiái, a természeti viszonyok, táji adottságok. Ezek a megállapítások nemcsak a településen belül érvényesek, hanem azon kívül is. Továbbá az is befolyásolja, hogyan kapcsolódik egy település az országos hálózatokhoz, valamint ezen kapcsolódási pontoknak milyen a minősége. Vannak olyan elemek, melyek nem csak egy falut vagy kisvárost tudnak ellátni, hanem többet is, ebben az esetben növekedik a fontosságuk.

Az új infrastruktúrák olyan fejlődést hoznak magukkal, mely a térségben élők számára az életminőség megváltozása mellett különböző beruházások megjelenésével jár, s mely a jelenlegi hátrányos helyzetből való kilábalást jelentheti. Nem feltétlenül minden infrastrukturális beruházás vezet fejlődéshez, de a szükséges beruházások elvégzése egy hátrányos kistérség számára a helyzet megváltozását jelenti. Fontos itt megemlíteni, hogy míg egy nagy infrastrukturális beruházás megtérülése kérdéses lehet, hatásai nemcsak pozitívak, hanem negatívak is lehetnek: szolgálhatják a helyben maradást, de elvándorláshoz is vezethetnek.

A román gazdaság egyik legnagyobb gyengesége, hogy a múlt rendszerből örökölt infrastruktúrája hiányos. A gazdaság alulfinanszírozottsága miatt nem volt lehetőség jelentősebb infrastrukturális beruházások megvalósítására.

A városi infrastruktúra helyzete: A városok alapinfrastruktúrával való felszereltsége fontos megalapozása egy fenntartható fejlődésnek, ugyanakkor ezek hatással vannak a városok vonzására is. A 276 városból, amelyet 2003-ban jegyeztek Romániában, 182 város (66%) rendelkezett gázelosztási hálózattal, és 158 városban (57%) volt hőenergia-elosztás.

2003-ban a következő volt a városok felszereltsége:

Régió	Városok száma	Hőenergiával ellátott városok	Gázzal ellátott városok	Ivóvízzel ellátott városok
Románia	276	158	182	276
Észak-Kelet	34	24	22	34
Dél-Kelet	33	21	15	33
Dél	43	24	30	43
Dél-Nyugat	35	18	17	35
Nyugat	38	24	28	38
Észak-Nyugat	35	14	20	35
Közép	55	30	47	55
Bukarest	3	3	3	3

Forrás: Román Statisztikai Hivatal Évkönyve, 2004.

A városok infrastrukturális felszereltsége 100 ezernél nagyobb lakosságú városok esetében jobb azokkal szemben, amelyek kevesebb lakossal rendelkeznek. Ez azonban a városok földrajzi elhelyezkedésétől és a földrajzi adottságaitól is függ. Azon városok közül, ahol a lakosok száma 30 ezer alatt van, a városi lakások 54%-a volt a szennyvízhálózatra kapcsolva, szemben azokkal a városokkal, ahol a lakosság száma 200 ezer felett volt, itt ugyanis már 93%-ról beszélhetünk. A hőenergia vizsgálata szempontjából ugyanaz a szakadás figyelhető meg: 18% van a hőenergiához kapcsolva a 30 ezer lakos alatti városok esetében, és 53% a 30–100 ezer lakosú városoknál. A leggyengébben fejlett városok az Észak-Nyugati régió városai, ahol a városoknak csak 40%-a van hőenergiához kapcsolva.

A 2002-ben felszerelt városi lakások helyzete

Város kategóriák	Vízzel ellátott lakások (%)	Szennyvíz-hálózattal ellátott lakások (%)	Fűtött lakások közhálózatról (%)	Gázhálózatra bekötött lakások (%)
200 ezer feletti	95	93	77	81
100 és 200 ezer közötti	94	91	66	93
30 és 100 ezer közötti	88	82	53	71
30 ezer alatti	69	54	18	56
Összesen	94	91	71	75

Forrás: ICCV, 2004

A lakások és lakásépítkezések számának alakulása 2002 és 2004 között:

Statisztikai mutatók	2002	2003	2004
Lakás alap – összesen (ezer)	8129,0	8152,4	8176,5
Állami tulajdonban (ezer)	203,0	7950,4	7976,8
Magántulajdonban (ezer)	7926,0	202,0	199,7
Befejezett lakások – összesen,	27722	29125	30127
Városi	11 572	14 494	15 874
Rurális	16 150	14 631	14 253
Állami tőkéjű kereskedelmi társaságok által épített lakások	2992	6137	4939
Városi	2849	6001	4820
Rurális	143	136	119
Magán alapból épített lakások	24 398	22 910	25 160
Városi	8408	8415	11 027
Rurális	15 890	14 495	14 133

Forrás: Román Statisztikai Hivatal

Lakásépítkezési program 2001–2004 között

Program megnevezése	Átvett lakások száma					Összesen átvett lakások száma
	2001	2002	2003	2004	2005 01.30.	
1 Lakások fiataloknak, bérlet	106	2 096	4 937	4 272	286	11 697
2 Jelzáloghiteles lakások	295	512	142	313	16	1 278
3 Szociális lakások az 1996/114. sz. törvény alapján	441	139	247	94		921
4 Szociális lakások az 1997/687. sz. kormányhatározat alapján	0	468	1 092	260		1 820
5 Lakások az 1994/19. sz. kormányrendelet alapján	1 096	788	430	819		3 133
Összesen	1 938	4 003	6 848	5 758	302	18 849

Forrás: Román Statisztikai Hivatal, 2005. év havi jelentései

A városi infrastruktúra másik tényezője a városi utak, melyek fejlettsége jelentősen befolyásolhatja egy város fejlődésének irányát. Az utak biztosítják a lakosság hozzájutását bizonyos javakhoz, illetve szolgáltatásokhoz, a munkaerőpiachoz. Ugyanakkor a közlekedés is hatással van a városi életre, a környezetre és egészségre. Az utak fejlettsége, minőségi színvonala városonként, régióként változik, az országos átlag 59,7%-a esetében feljavított utakról beszélhetünk. A legalacsonyabb arány Bukarest-Ilfov körzetben van, éspedig 47,3%, ami azzal magyarázható, hogy a periférián lévő rossz utak száma magas.

Városi utak hossza 2003-ban

Régió	Összesen km	Felújított	Felújított %-ban
Románia	23 441	14 009	59,7
Észak-Kelet	3199	1786	55,8
Dél-Kelet	2854	1969	69
Dél	3347	1951	58,3
Dél-Nyugat	2340	1496	63,9
Nyugat	2954	1903	64,4
Észak-Nyugat	3108	1816	58,4
Közép	3686	2163	58,7
Bukarest	1953	925	47,3

Forrás: Román Statisztikai Hivatal Évkönyve, 2004.

A Dél-Keleti régióban a legmagasabb a felújított utak aránya, mivel a nagyvárosok száma ebben a régióban magasabb, mint máshol.

Közúti szállítás: A 2004-es évben az úthálózatok hossza Romániában elérte a 79 454 km-t, ennek megoszlása az ország területén relatív egyforma volt, természetesen a főváros környéke kivétel, mivel sokkal sűrűbb úthálózattal rendelkezik, mint az ország központja. A 2004-es évben a 79 454 km hosszúságú úthálózatból 15 712 km, azaz 19,8% nemzetközi út volt, és 63 742 km megyei és községi út. Ha a fejlettség fokának szemszögéből vizsgáljuk a lakosság által elérhető úthálózatokat, akkor elmondhatjuk, hogy a teljes úthálózat (beleértve a nemzetközi, megyei és települések közötti úthálózatot) 26,3%-a (20 880 km) modernizált út, 24,4%-a (20 200 km) kijavított út és 48,3% (38 374 km) kavicsos és földút volt.

A nemzetközi utak állapota a legfontosabb, mivel a közlekedés 70%-a ezen történik.

2004-ben a gyorsforgalmi utak hossza csak 211 km volt, ami alacsony szintnek tekinthető mind a közösségi átlag alapján, mind pedig az újonnan csatlakozott országok úthálózata alapján. Magyarországon a gyorsforgalmi utak hossza a 2004-es év végén 448 km, Lengyelországban 398 km, Csehországban 517 km volt.²

Az EU közlekedési politikáját figyelembe véve, a közép-kelet-európai úthálózatnak jelentősen növekednie kell, így Romániában is, ahol a jelenlegi úthálózatok nem fogják megbírni a tranzit és belföldi forgalmat. Az átlag éves napi forgalom folyamatosan növekedik, 2000-ben ez 6500 személygépkocsi jelentett, és az előrejelzések szerint 2013-ban el fogja érni a 11 019-es személygépkocsi átlagot. Másik hátrány az, hogy Romániának semmilyen kapcsolata nincs az EU-s gyorsforgalmi úthálózattal. Az utak minőség (kapacitás, balesetek kockázata, környezetre kifejtett hatása) és a gyengén fejlett úthálózatok nem képesek lépést tartani a forgalom növekedésével, s nem felelnek meg a közösségi kívánalmaknak sem. Ami a jövőt illeti, 2007. január 1-jéig az úthálózatokon javításokat kell végrehajtani, hogy e dátum kezdetével hozzáférhessenek azon járművek is, melyek tömege és nagysága megfelel a 96–53-as irányzatnak (11,5 tonna/tengely). A jelen pillanatban 34,22% van felújítva a TEN-T úthálózatnak Románia területén, továbbá a megmaradt 3030,9 km úthálózat elvégzése is be kell fejeződjön.

Az 1995–2004-es periódust tekintve, a közúti hálózatok felújítása jelentősen növekedett, azonban ezek sűrűsége (33,3 km/100 km² 2004-ben) az EU országok átlagát tekintve (116 km/100 km² 2002-ben) alacsony maradt, Lengyelországban ez 79,9 km/100km.

---

¹ A Közlekedési Minisztérium által közölt adatok alapján, 2004

² Az Eurostat adatai szerint.

Románia közúti hálózatának alakulása 1995–2004 között

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Közutak hosszúsága (km)	72 859	73 160	73 161	73 260	73 435	78 479	78 492	78 896	79 001	79 454
Modernizált közutak hosszúsága (km)	17 608	17 716	17 813	18 031	18 084	19 418	19 868	19 958	20 368	20 880
Közutak sűrűsége (km/100 km ²)	30,6	30,7	30,7	30,7	30,8	32,9	32,9	33,1	33,1	33,3

Forrás: Román Statisztikai Hivatal 2004-es éves adatai, valamint 2005-ös publikációi

A nemzetközi utak hosszából 15 712 km, vagyis 90,5% modern állapotban van, 7,7% könnyű aszfaltburkolattal rendelkezik és 1,7% kövezett vagy földút. Az összes nemzetközi úthálózatból 1,4% (211 km 2004-ben) gyorsforgalmi út, 37,3% európai út, a többi fő-, illetve másodlagos út. A legtöbb európai út, amely a nemzetközi forgalom által is ismert, nem felel meg az Európai nemzetközi közlekedési egyezménynek, mivel az utak 60,16%-ának hossza már 2003-ban lejárt kihasználtságukat tekintve. A nagyvárosok környékén hiányoznak a kerülőutak.

Románia közúti hálózatának eloszlása régiók szerint 2004-ben

Régió	Közutak összesen	Nemzetközi utak	Megyei és községi utak	Közutak sűrűsége/100 km ²
Észak-Kelet	13 375	2657	10 718	36,3
Dél-Kelet	10 536	1997	8539	29,5
Dél	11 999	2753	9246	34,8
Dél-Nyugat	10 480	2043	8437	35,9
Nyugat	10 205	1882	8323	31,9
Észak-Nyugat	11 858	1955	9903	34,7
Közép	10 129	2134	7995	29,7
Bukarest-Ilfov	872	291	581	47,9

Forrás: Román Statisztikai Hivatal 2004-es éves adatai, valamint 2005-ös publikációi

Az elmúlt években a gépkocsipark jelentősen megnőtt az országban, mennyiségileg és minőségileg egyaránt. Ez a változás a törvények szigorodásának és a keresletnek is tulajdonítható. A 2004-es adatok alapján Romániában 3225,4 ezer autó volt bejegyezve, 43,1

ezer autóbusz és mikrobusz és 482,4 ezer áruszállításra alkalmas gépkocsi. Ennek ellenére a tehergépkocsik parkjának száma alacsony, ha az EU-s átlagot vesszük figyelembe. Például 2001-ben Romániában az 1000 főre jutó tehergépkocsik száma 20 darab volt, míg az EU-s átlag 1000 személyre 65 darab. Ha az újonnan csatlakozott országokat vizsgáljuk, a következő a helyzet: Magyarországon 37, Lengyelországban 51, Csehországban 31 tehergépkocsi jutott ezer lakosra.

Ami a közúti szállítást illeti, a jövőre nézve a fő cél a fenntartható fejlődés és a negatív hatások csökkentése, tekintettel a környezetre.

Vasúti szállítás: 2004-ben a Román vasúti hálózat elérte a 11 053 km hosszát (ebből 10 914 km normális sántávolságú: 1435 mm, 78 km szűk sántávolságú és 61 km széles sántávolságú). Az összes vasúti hálózattól 3965 km (35,8%, az EU-s átlag 48%-a) van elektromos hálózattal ellátva, és 2965 km (26,9%, az EU-s átlag 41%-a) dupla vonal. 2004-ben 2,4%-kal csökkentették a vasutak hosszát 1995-höz képest, mivel megszüntettek másodlagos vonalakat, ahol alacsony volt a közlekedés.

A vasúti vonalak hossza (figyelmen kívül hagyva azt, hogy helyenként két vagy három sínpálya is van) 21 360 km. Ezzel a vasúti hosszúsággal Románia a 7. helyet foglalja el Európában, Németország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Lengyelország és Ukrajna után. A vasúti vonalak sűrűsége 46,3 km/1000 km² területen (2004-ben) és ezzel az értékkel az EU-s átlag (51 km/1000 km², 2003) alatt van, ez az érték az újonnan csatlakozott országok esetében pedig a következő: Csehország – 121, Magyarország – 83, Szlovákia – 75 km/1000 km²).³

Románia vasúti hálózatának alakulása 1995–2004 között

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vasutak hosszúsága (km)	11 376	11 385	11 380	11 010	10 981	11 015	11 015	11 002	11 077	11 053
Elektromos vasútvonal hossza (km)	3866	3960	3943	3929	3942	3950	3950	3950	3965	3965

Forrás: Román Állami Vasutak Rt.

Mivel az elmúlt évek alatt nem voltak jelentős infrastrukturális javítások és fejlesztések, a vasúti szállítás – a minőséget és biztonságot tekintve – az EU-s standardok alatt he-

³ Eurostat adatai alapján.

lyezkedik el. Az egész hálózat 27%-án az átlag maximális közlekedési sebesség 50 km/h, 39%-án pedig 80 km/h az átlag haladási sebesség.

Ami az áruk szállítását illeti, a jelenlegi keresletet figyelembe véve kielégítőnek tartják, 2004-ben 72 738 ezer tonna árut szállítottak (ebből 20 928 ezer tonna nemzetközi szállítás és 679 ezer tonna tranzit áruszállítás).

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Árumennyiség (ezer tonna)	105 130	105 040	93 880	76 510	62 940	71 462	71 809	68 110	68 763	72 738
Tonna - km	27 179	26 877	24 789	19 708	15 927	17 982	17 757	17 197	16 584	17 022

Forrás: MTCT

A személyszállítás helyzete a 2004-es évet tekintve a következőképpen alakult: 99 434 ezer utas (ebből 520 ezer nemzetközi forgalomban), valamint 8,6 milliárd utas-km. Az évek során megjelentek a magán vasutak is, 22 áruforgalmat működtető vállalat 2,5% piaci részesedéssel rendelkezik. A vasúti park 2059 mozdonyból, 218 önműködő vagonból, 60 964 árut szállító vagonból és 5584 személyszállító vagonból állt. Az áruszállító vagonok életkora 30 év, tíz évvel több, mint a 20 éves működési év, a személyszállító vagonok esetében pedig 25 év a 20 helyett.

A piaci része, ami a vasúti szállítását illeti, az EU-s átlag feletti, ez azonban 15 éve folyamatosan romlik, mivel bezárnak azok a gyárak, amelyek termékeinek szállítására a legalkalmasabb forma a vasúti szállítás, valamint az agresszív közúti szállítás reklámozása miatt is csökkent a személyszállítás a vasutakon.

Ami a fejlesztéseket illeti, a vasutak esetében elmondható, hogy nagy figyelmet tulajdonítottak azon vonalaknak, melyek a jövőben a TEN hálózatnak lesznek részei. A vasutak rehabilitációs programját már 1996-ban elkezdték az IV-es folyosó részére, ez a jelen pillanatban 90 km-es szakaszban ért véget.

Légi közlekedés: A légi közlekedés hálózatát tekintve 17 repülőtér van megnyitva a polgári repülésnek, ebből 12 repülőtér állandó jelleggel nyitva van a nemzetközi szállításnak és más kérésre. A légi közlekedés 80%-át a Bukaresti „Henri Coandă” reptér bonyolítja le. A légiflotta jelentős átszervezésen és újításon megy keresztül. Az 1992-ben 75 áruszállító repülőgépből 2004-ben 34 maradt. Az elmúlt években a Tarom mellett megjelentek más hazai és külföldi szállítótársaságok is, mely a verseny által javított a légi közlekedés és szállítás minőségén.

Meg kell még említeni, hogy 2004-ben 1 336 500 személy használta a légi közlekedést, ez 14,1%-os emelkedést jelentett az előző évhez képest, de még mindig az EU-s átlag alatt helyezkedik el. 2004-ben 62 utas/1000 hely volt Románia esetében, míg a közösségi átlag 1396 utas/1000 hely. Az utak tekintetében a 2001-es adatok szerint a légi közlekedés úti céljainak 58%-a az EU 15-kel történt, 13%-a pedig a többi 11 csatlakozásra váró államok között.

Meg kell említeni, hogy a bukaresti „Henri Coandă” reptér, amely a személyek légi úton történő szállításának 76%-át végzi, az Európai Bizottság kritériumai alapján a 4-es csoportba, a kis reptér kategóriába tartozik. Becslések alapján 2010-re eléri a 7 millió utas szállítását. Összehasonlításként: Amszterdam esetében 2001-ben 30,3 millió utast jegyeztek.

Tengeri szállítás: A továbbiakban röviden bemutatom a tengeri szállítását Romániában, mely három tengeri kikötőn keresztül történik: Constanța, Mangalia és Midia, valamint négy folyami-tengeri kikötőn keresztül: Brăila, Galați, Tulcea és Sulina. A costanțai kikötő a legnagyobb a Fekete-tengerre, mely a pán-európai IV és VII korridorok keresztezésében helyezkedik el. Lehetőség van arra, hogy főkapuja lesz az Európa és Ázsia korridornak.

Fontos a costanțai kikötő infrastruktúrájának összehasonlítása az alábbi európai kikötőkével:

Kikötő	Szállítás millió tonna, 2003	Teljes terület (ha)		Mélység
		víz	szárazföld	
Rotterdam	327,8	3500	7000	24
Antwerpen	142,9	2109	11 239	15,5
Hamburg	106,3		7500	17
Marseilles	95,5			22
Le Havre	71,4		5000	14,5
Amszterdam	70,4	600	1900	13
Genova	53,7			14
London	51			20,1
Dunkerque	50,1			20,5
Bremen/Bremerhaven	49			14
Constanța	43,2	2614	1312	19

Forrás: MTCT

⁴ EUROSTAT: „Statistics in focus – transport”, Theme 7, nr.1-2003

A kikötők helyzete fokozatosan romlott, a flotta élettartama magas. A közeljövőben kezdtek el a Călărași-Brăila hajózási szektor feljavítási munkálatait, melyet ISPA projekt segítségével valósítanak meg.

2004-ben az áruforgalom 71 742 ezer tonna volt, ebből 43,5% képezte a folyami áruszállítást.

Távközlés

Vezetékes telefonszolgáltatás: Romániában a távközlés hagyományos (vezetékes) és új (mobil) technológiájának fejlesztése, a leszakadás behozására való törekvés jegyében, időben bizonyos mértékig fedésben ment végbe. A mobiltelefon-szolgáltatások megindulása után kapott igazán lendületet a vezetékes infrastruktúra minőségi fejlesztése, alapvetően a telefonközpontoknak az analógról a digitális rendszerre való átállásával, illetve a fénykábelhálózat kiépítésével a városok között gyűrűt formáló térhálózatban, még olyan félreeső városokban is, mint Brassó vagy Bodzaforduló (Erdősi, 2003). A Romtelecom az internetes szolgáltatás megjelenésével sokfelé kiépítette az ISDN vonalakat, amelyek lehetővé teszik az egyidejű telefonálást és internetezést is.

Az EITO szerint a romániai információs és távközlési piac fejlődött a legjobban Közép- és Kelet-Európában, 20,2%-kal 2004-ben az előző évhez képest⁵, így 14%-os átlag éves növekedést tudott felmutatni.

Az információs-technológiai piac helyzete 2000 és 2005 között:

Mutató	2000	2001	2002	2003	2004	Növekedési ráta 2004/2000	Növekedési éves átlag 2004/2000
IT és kommunikáció piac értéke (millió euró)	2159	2743	2672	3025	3637	68%	14%
IT piac nagysága (millió euró)	358	553	553	648	789	120%	21%
Telekommunikációs piac nagysága (millió euró)	1801	2190	2118	2377	2848	58%	12%

Forrás: EITO: 2003, 2004, 2005

A 2000–2004-es periódusban az összesen elköltött összegek az információ-technológia és telekommunikáció területén a GDP százalékában kifejezve növekvő tendenciát mutatott, azonban az EU-15-höz képest még mindig alacsony.

⁵ European Information Technology Observatory, 2005.

IT és telekommunikációs költségek százalékos aránya a GDP-ben:

Mutató	2000	2001	2002	2003	2004
IT költségek Romániában	0,89	1,23	1,114	1,28	1,34
IT költségek az EU-15-ben	3,3	3,2	3	3	3
Telekommunikációs költségek Romániában	4,46	4,88	4,37	4,69	4,84
Telekommunikációs költségek az EU-15-ben	3,2	3,2	3,1	3,2	3,4

Forrás: EITO, 2005 és Eurostat 2005

Amint az előző táblázatból kiderül, a telekommunikáció költségének aránya a GDP-ből nagyobb volt, mint az EU-15-ök átlaga.

Ami a fix telefonvonalak helyzetét illeti, Romániában a következő volt a helyzet:

Mutató	2000	2001	2002	2003	2004
Fixtelefon-előfizetők száma – millió	3813	4026	4210	4330	4390
Fix telefonok száma/lakos	17,7	18,8	19,4	20	19,7
Automatizálási %	94,6	96,5	97,6	98	99
Digitalizálási %	54,8	65,4	71,9	74,27	77,15

Forrás: ANRC és a MCTI

Mobiltelefon-szolgáltatás: Néhány éves késéssel, 1993-tól kezdte meg működését az első mobil szolgáltató, a Connex, ezt követően pedig a Dialog-Orange mobiltársaság. Utóbbi 2002-ben már az ország területének 75%-át sugározza be. 2000-től már a digitális GSM rendszerű szolgáltató, a Cosmorom cég is bővítette a kínálatot. 2004-ben a Vodafone megvásárolta a Connexet, a Zapp Mobile a jogi személyeket célozta meg kedvező telefoncsomagokkal, őket követte a Cosmotel erőteljes piacra lépése. A mobilszolgáltatások térbeli elterjedésének folyamata a nemzetközi érvényességű diffúziós modellnek megfelelően ment végbe: kezdetben a nagyobb városokban és közvetlen környékükön (a legsűrűbb, legtöbb bevételt ígérő előfizetői piacon), majd a városok közti közlekedési főtengelyek mentén bontakoztak ki a szolgáltatások és fokozatosan terjeszkedtek a mögöttes területek felé a mobilvállalatok.

A mobiltelefon elterjedése (100 lakosra) 2000 és 2004 között átlag évi 50%-os növekedést ért el, ennek a gyors növekedésnek ellenére még mindig az EU-s átlag alatt van.

A 2005-ös évben dobták piacra az első 3G szolgáltatásokat, és jelen pillanatban 14 helységben van 3G lefedettség.

Mutató	2000	2001	2002	2003	2004
Mobiletelefon-előfizetők száma – millió	2,01	3,87	4,49	7,04	10,21

Forrás: ANRC és a MCTI

A táblázatból kiderül, hogy a 2004/2000 évre viszonyított növekedési ráta 408%.

Hagyományos postai szolgáltatások: A kelet-közép-európai folyamatokkal megegyező módon a Román Postából is kivált a távközlés, így a posta mai tevékenysége részben a klasszikus postai küldemények (levél, csomag, szórólap, újság stb.), részben újfajta információhordozók (CD-k, kazetták) szállítására korlátozódik, míg a pénzáttalás rendszere átvette már a nyugati korszerű online mintákat. Ilyenek a címzetthez az összeget igen rövid időn belül eljuttató szolgáltatások, nevezetesen: a Western Union szolgáltatásai, melyek 2002-ben még csak a nagyobb, városi településeken vehetők igénybe, az Eurogiro meg csupán a megyeközpontokban. Tehát e téren a lakosság kiszolgálási színvonala alapvetően lakóhelyének, településének státusától függ (Erősi, 2003). Ezt követően jelenik meg a magán gyorsposta (pl. Curier, Cargus).

Irodalomjegyzék

1. Európa Únió honlapja: www.europa.eu
2. European Information Technology Observatory, 2005
3. EUROSTAT: „Statistics in focus-transport”. Theme 7, nr.1–2003
4. Román Kormány honlapja: www.gov.ro
5. Románia Nemzeti Fejlesztési Terve 2007–2013
6. Román Statisztikai Hivatal Évkönyvei, 2004, 2005
7. Szállítási, Építkezési és Turisztikai Minisztérium honlapja: www.mt.ro

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban XXXVII rész

PÁSZTOR CSABA

A Hivatalos Közlöny I. részének 2006/403–2006/528 számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérre befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzki-egyenlítések, tőzsdepiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasszagép használata;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, a kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.1. A 2006/162-es sz. törvény (2006/433-as sz. H. K.) jóváhagyja a 2005/203-as sz. sürgősségi kormányrendeletet, amely megváltoztatja és kibővíti a 2001/571-es sz. adótörvényt.

1.2. A 2006/166-os sz. törvény (2006/436-os sz. H. K.) jóváhagyja a 2005/129-es sz. sürgősségi kormányrendeletet, amely a 2003/92-es sz. kormányrendeletet változtatja meg és bővíti ki a vonalkódrendszer alkalmazását illetően a fiskális nyilatkozatok leadásában.

1.3. A 2006/753-as sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/443-as sz. H. K.) átszervezi a nagy adófizetők nyilvántartását és a megyei országos adóigazgatóságokhoz való tartozását.

1.4. A 2006/158-as sz. törvény (2006/444-es sz. H. K.) megváltoztatja a 2003/92-es sz. kormányrendeletet, a vonalkódrendszer alkalmazását a fiskális nyilatkozatok leadásában, jóváhagyja a 2005/165-ös sz. sürgősségi kormányrendeletet.

1.5. A 2006/950-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2006/512-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2004/281-es sz. rendeletet, összes utólagos változtatásaival együtt,

---

kibővítvén a 100-as sz. típusnyomtatványt a 66-tól a 73-as sz. adótípusokig, tartalmazza a fiskális nyilatkozat modelljét és tartalmi előírásait.

1.6. A 2006/830-as sz. pénzügyminiszteri rendelet (2006/517-es sz. H. K.) megváltoztatja a 2006/409-es sz. rendeletét a vonalkódrendszer alkalmazását illetően a fiskális nyilatkozatok leadásában.

3.1. A 2006/193-as sz. törvény (2006/446-os sz. H. K.) jóváhagyja az ajándék- és a bölcsődei értékjegyek használatát, amely összegek a munkáltató profitjából fizetendők és részben profitadó-mentesek, a 2003/571-es adótörvény 21 (3) c. pontja alapján.

3.2. Az egészségügyi miniszter és egészségügyi biztosító 2006/526/213-as sz. rendelete megváltoztatja és kibővíti a 2006/60/32-es sz. rendeletét, a 2005/158-as sz. sürgősségi kormányrendeletét a betegszabadságra fizetett táppénz visszaigénylését illetően, abban az esetben, ha az összeg meghaladja az alapot. A visszaigénylés típusnyomtatvány kitöltése és beiktatása alapján történik.

3.3. A 2006/752-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2006/450-es sz. H. K.) tartalmazza a fiskális bizonyítványok szolgáltatására alkalmazandó módszertani normákat és típusnyomtatványokat.

3.4. A 2006/1226-os sz. törvény (2006/509-es sz. H. K.) tartalmazza a munkahelyek különleges feltételekhez való besorolását és meghatározásait.

4.1. A 2006/707-es sz. kormányhatározat (2006/520-as sz. H. K.) tartalmazza a romániai vám kódrendszer alkalmazására vonatkozó módszertani normákat és egyes árucsoportok importjának ÁFA-mentesítési bizonylatát a 2003/571-es sz. adótörvény 157 (3) cikke alapján.

4.2. Az országos pénzügyi ügynökség alelnökének 2006/6312-es sz. rendelete (2006/522-es sz. H. K.) a részletes vámügyi nyilatkozat használatára vonatkozó módszertani normákat tartalmazza.

5.1. A 2006/163-as sz. törvény (2006/430-as sz. H. K.) megengedi a fiataloknak, hogy az építkezésre kiosztott területeiket az építkezés befejezése után kérésükre megvásárolják, felértékelés alapján.

5.2. A 2006/156-os sz. törvény (2006/433-as sz. H. K.) jóváhagyja a kormányrendeletet, tartalmazza azokat a kedvezményeket, amelyekben a mezőgazdasági termelők és az állattenyésztők az Európai Unióba való csatlakozás előtt részesülhetnek.

5.3. A 2006/175-ös sz. (2006/438-as sz. H. K.) jóváhagyja a 2004/346-os sz., kis- és kö-

---

---

zép vállalatoknak szóló kedvezményekre vonatkozó előírásokat, amelyek megváltoztatását és kibővítését a 2006/27-es sz. kormányrendelet tartalmazta.

5.4. A 2006/223-as sz. törvény (2006/497-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti az 1994/16-os sz. haszonbérleti törvényt.

5.5. A 2006/225-ös sz. törvény (2006/501-es sz. H. K.) jóváhagyja a 2006/12-es sz. sürgősségi kormányrendeletet, tartalmazván azokat a normákat, amelyek a gabonafélék piacát szabályozzák.

5.6. A 2006/229-es sz. törvény (2006/501-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2000/144-es sz. törvényt, s tartalmazza azokat a kedvezményeket, amely alapján a hegyvidéki 40 éven aluli fiatal családok építkezésre 25 köbméter faanyagot igényelhetnek, 50%-os árleszállítással és szállítási segéllyel.

7.1. A 2006/204-es sz. törvény (2006/470-es sz. H. K.) tartalmazza a nem kötelező nyugdíjrendszer jogi szabályozásait.

8.1. A 2006/134-es sz. törvény (2006/429-es sz. H. K.) megváltoztatja a 2004/566-os sz. mezőgazdasági szövetkezeti törvény 4-es cikkelyének 3-as sz. alpontját a 2-es fokú mezőgazdasági szövetkezetek működésére vonatkozóan.

8.2. Az Országos Statisztikai Intézet 2006/538-as sz. rendelete (2006/478-as sz. H. K.) tartalmazza a bruttó hazai terméktől a bruttó hazai jövedelemhez való átállás során alkalmazandó módszertani normákat.

10.1. A 2006/164-es sz. törvény (2006/430-as sz. H. K.) megváltoztatja az 1990/31-es sz. törvény 17 (2) cikkelyét, amely alapján ugyanazon a címen több kereskedelmi társaság is működhet, azzal a feltétellel, ha legalább egy személy társtulajdonos az összes kereskedelmi társaságban, és ha legalább egy részvényes tulajdonosa az ingatlanok, ahol a társaságok működnek.

10.2. A 2006/39-es sz. Sürgősségi kormányrendelet (2006/486-as sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti az 1996/16-os sz. Nemzeti Levéltári Törvényt. A rendelet alapján a felszámolandó kereskedelmi társaságok levéltárait a területi levéltárakhoz kell átadják, miután a raktározási és nyilvántartási feltételeket megszerzik.

10.3 A környezeti és vízgazdálkodási miniszter 2006/549-es sz. rendelete (2006/504-es sz. H. K.) tartalmazza az új típusnyomtatvány modelljét és a leadási módszertani normákat. A rendelet hatályon kívül helyezi a 2004/334-es sz. rendeletet.

10.4. A környezeti és vízgazdálkodási miniszter 2006/578-as sz. rendelete (2006/516-

---

os sz. H. K.) tartalmazza a környezet védelmére befizetendő alap számítására vonatkozó módszertani normákat. A normák tartalmazzák az alap számítását a fémhulladék-begyűjtő kereskedelmi egységek esetében, a járműtulajdonosok esetében az elhasznált üzemanyag alapján, csomagolóeszközök használatáért stb.

RMKT HÍREK

1. Az RMKT Országos Elnöksége július 15-én Félixfürdőn tartja rendszeres negyedévi ülését a következő napirendi pontokkal: Tájékoztató a negyedévi tevékenységről; Az október 6–8-ára Félixfürdőre tervezett XV. Közgazdász Vándorgyűlés forgatókönyve; Az RMKT Küldöttgyűlése programjának és a küldöttek számának kijelölése; Egyéb kérdések.

2. Egyetemi felvételi

A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara felvételit hirdet a 2006/2007-es tanévre. Az alapképzés időtartama 3 év, ezt 2 éves magiszteri képzés követi. A magyar tagozat a következő szakokat indítja 2006 szeptembertől:

- Bank és pénzügy,
- Gazdasági informatika,
- Kereskedelem-, turizmus- és szolgáltatások gazdaságtana,
- Menedzsment, illetve
- Marketing.

A tandíjmentes helyek száma 80, tandíjas helyek száma 375. Jelentkezni július 17–24. között lehet a Kar székhelyén, Kolozsvár, Teodor Mihali út 58–60. szám, illetve e-mailen: admitere@econ.ubbcluj.ro. További információk: www.econ.ubbcluj.ro

3. Államvizsga

Július 10–16. között zajlik a 2005/2006-os tanévi államvizsga. A Babeş-Bolyai Tudományegyetem Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kara Magyar vonalán közel 106 diák államvizsgázik ebben az évben.

Rezumatul revistei

Dezvoltarea culturii economice

SOMAI JÓZSEF

Problematica culturii economice devine o actualitate strângentă tocmai pentru faptul că, după analize mai analitice, se constată o stare rămasă în urmă față de nivelul de cultură economică generală europeană. În privința însușirii noțiunilor economice foarte necesare în aceste rapide schimbări sociale și economice, se consideră o insuficientă preocupare la noi, mai întâi la educația elevilor din școli medii generale, și apoi la școli profesionale economice și alte școli. Se impune revizuirea tuturor programelor disciplinelor școlare de a introduce în studiul educației generale acele noțiuni economice care sunt inrudite cu cele ale disciplinei respective. Totodată este necesară o revizuire și schimbare a concepției educatorului, pentru a înțelege necesitatea însușirii mai multor noțiuni economice de fiecare elevi, față de actuala situație, ținând seamă de capacitatea de concurență ce se impune pe viitorul apropiat absolventului în urma aderării României în UE.

***

Un element nou al Politicii Agricole Comune: reforma Organizației Pieții Comune a Zahărului

KISS LEVENTE, VINCZE MÁRIA

Al treilea val al noii reforme a Politicii Agricole Comune vizează piața zahărului a Uniunii Europene. Articolul se structurează în patru părți. Se începe cu o parte introductivă conținând descrierea succintă a situației producției și a comerțului zahărului din UE-25. A doua parte cuprinde prezentarea și analiza modului de reglementare a pieții zahărului înainte de recenta reformă. A treia parte începe cu evidențierea factorilor interni și externi, care au impus cu necesitate trecerea la reformarea sistemului existent al Organizației Pieții Comune a zahărului. În continuare sunt prezentate principalele elemente noi ale reformei reglementării pieții zahărului și impactul general asupra producătorilor și procesatorilor de sfeclă de zahăr. Ultima parte a lucrării cuprinde descrierea situației actuale ale producției și comerțului zahărului din România și impactul utilizării cât mai completă a cotelor obținute de România în cadrul negocierilor de aderare la UE.

Situația pieții de vinuri din România înainte de aderare

KÖLCSEY ANDREA ZSÓFIA, CSILLAG ALPÁR ISTVÁN

România este o țară recunoscută pe plan mondial în ceea ce privește producția de vinuri. În Europa țara se situează pe locul șase privind producția de sturguri și de vinuri. În perioada urmată după schimbările politice din 1989 terenurile viticole aflate în patrimoniul statului au ajuns în proprietate privată, la un număr foarte mare de producători agricoli mici și mijlocii. Acest lucru a avut ca consecință fărâmițarea excesivă a terenurilor viticole, care a condus la faptul că producția în acest sector a devenit neeficientă. O altă problemă o constituie și suprafața relativ mare ocupată cu vițe hibride față de cele nobile. Pentru ca țara noastră să poată face față concurenței străine este nevoie de restructurare, precum susținere pentru constituirea asociațiilor și grupurilor de producători.

***

Asigurarea pentru pierderi din întreruperea activității

PŰSÖK RÉKA

---

11. Septembrie 2001. Este și va rămâne o zi controversată în istoria lumii. Evenimentele întâmplare în această zi au șocat o lume întreagă. Astfel de întâmplări nu sunt excluse să apară în viitor în orice colț al lumii, de aceea oamenii ar trebui să se pregătească atât moral, cât și financiar prin încheierea unor asigurări corespunzătoare riscurilor produse de un astfel de eveniment.

Scopul acestui studiu este de a prezenta caracteristicile, avantajele, condițiile asigurărilor pentru pierderi din întreruperea activității.

Asigurarea acoperă pierderea profitului din exploatare și a cheltuielilor fixe, ce nu pot fi reduse, dacă activitatea este întreruptă. Condiția acoperirii este ca riscurile ce duc la pierderi să decurgă din cauze directe, imprevizibile și spontane și să nu fie excluse în mod explicit din asigurare.

Analizând datele statistice existente în România, putem spune că cererea pentru acest tip de asigurare a crescut, deoarece mulți și-au dat seama cât de importantă este protecția împotriva pierderii a profitului.

***

Situația infrastructurii privind dezvoltarea localităților din România: cu privire deosebită la dezvoltarea transporturilor

FEJÉR GERGELY

Lucrarea încearcă să analizeze cu o bogată informații situația actuală a comunicărilor și transporturilor din țară și să informeze prin cifre statistice concrete privind starea acestei ramuri deosebit de importante din punctul de vedere al dezvoltării economice a localităților. În articol se analizează mai apropiat: situația infrastructurii orașelor, îndeosebi legată de mărimea, lungimea și starea drumurilor de comunicații transportului în drumurile publice; rețelele transportului feroviar, aerian, maritim; telecomunicații; serviciile comunicării poștale. În lucrare se constată că, marea slăbiciune a economiei românești este moștenirea slabei infrastructuri a mijloacelor de comunicare publice din cauza subfinanțării a economiei, ceea ce a condus la nerealizarea investițiilor infrastructurale necesare.

***

CONTENTS

Development of economical culture

JÓZSEF SOMAI

According to analytical estimations the problem of economical culture becomes an imperative one due to the fact that the overall situation is a backward one in comparison to the level of the European general economical culture. It is considered to be a lack of interest in assimilating the essential economical notions in this fast changing society and economical life. This lack of interest has been noticed in the education of secondary school pupils in general schools, but also at schools with professional economical and other specialisations. It is required that school subject syllabuses are altered in order to include in the general school educational programme those economical notions which are related to the subject taught. Furthermore it is necessary that the teacher's mentality be changed, so that he or she can understand the necessity of teaching more economical notions to all the students. What they know at the present moment is not enough to keep up with the competitive abilities of students in other countries which are already members of the European Union.

***

A new element in the common agricultural politics: Reform of the common market organisation of sugar

LEVENTE KISS, MÁRIA VINCZE

The third wave of the new reform concerning the Common Agricultural Politics aims at the sugar market of the European Union. The article consists of four parts. In the introduction we are briefly presented the situation of sugar production and trading in the EU-25. The second part contains the presentation and analysis of the way how sugar market has been provided until this recent reform. After this the internal and external factors are being emphasized as those factors which demanded the necessary swap with the present system of the Common Market Organisation of sugar. In the following there are presented the main new elements of the sugar market provision and their general impact upon

---

---

the producers and farmers who grow sugar beet. Finally the article presents the present situation of processing and trading sugar in Romania and the impact of the most complete use of the shares in Romania within the negotiations for joining the European Union.

***

The situation of wine trade in Romania before joining the European Union

ANDREA ZSÓFIA KÖLCSEY, ALPÁR ISTVÁN CSILLAG

From the point of view of wine production Romania is worldwide acknowledged. Our country is situated on the sixth place among grape and wine producers in Europe. During the years that followed the political changes in 1989 viticultural grounds which used to belong to the common inheritance of the nation have been made private properties and became the possessions of many farmers with small and middle-size agricultural business. As a consequence viticultural lands have been divided up excessively which in turn lead to inefficient production in these regions. Another problem is the relatively large ground surface where hybrid grapes grow and not high-class ones. In order for our country to be able to cope with competition there should be made a restructuring and the establishment of producer groups and associations should be supported.

***

Insurances of losses due to the stopping of activity

RÉKA PŪSÖK

2001 September 11th. Is and will stay a controversial day in world history. The events of this day have shocked the entire world. Yet, such happenings are not impossible to repeat in any corner of the world in the future. Therefore people should prepare themselves morally as well as financially by effecting insurances in accordance with the risks brought by such events.

The aim of this study is to present the features, advantages and conditions of the insurances effected to protect against losses gained as a consequence of stopping the activity.

The insurance covers the losses of profit due to exploitation and exact costs which can not be cut back if the activity stops. The conditions of these payments are that the risks

---

---

which lead to losses be of natural, indirect, unforeseen and spontaneous causes and may not be explicitly excluded from the insurance.

After analysing the statistics in Romania we can say that requirement for such insurance has grown. This may be due to people understanding the importance of protection against losses of profit.

***

Infrastructural situation concerning the development of settlements in Romania: with special attention to the development of transportation

GERGELY FEJÉR

The study makes an attempt at minutely analysing the present situation of communication and transportation in our country and to offer concrete statistics regarding the situation of this branch which is particularly important from the point of view of the settlements' economical development. In the article there are analysed: infrastructural situations of cities, especially in connection with size, length and the situation of the ways of communication, as well as transportation on public roads, railway, airway and sea route transportation network, telecommunication, post office services. In the study there is stated that the greatest weakness of the Romanian economy is the heritage of the weak infrastructure of public communication means because of the underpaid economy. This lead to the lack of the necessary infrastructural investments.

Cuprins

JÓZSEF SOMAI

Dezvoltarea culturii economice 3

LEVENTE KISS – MÁRIA VINCZE

Un element nou al Politicii Agricole Comune:
    reforma Organizației Pieței Comune a Zahărului 13

ZSÓFIA ANDREA KÖLCSEY – ISTVÁN ALPÁR CSILLAG

Situația pieții de vinuri din România înainte de aderare 26

RÉKA PÜSÖK

Asigurarea pentru pierderi din întreruperea activității 34

GERGELY FEJÉR

Situația infrastructurii privind dezvoltarea localităților din România:
    cu privire deosebită la dezvoltarea transporturilor 48

CSABA PÁSZTOR

Noutăți în legislația economică și financiară 60

Comunicări 64

Rezumatul revistei în limba română și engleză 65

Contents

JÓZSEF SOMAI

Development of economical culture 3

LEVENTE KISS – MÁRIA VINCZE

A new element in the common agricultural politics:

Reform of the common market organisation of sugar 13

ZSÓFIA ANDREA KÖLCSEY – ISTVÁN ALPÁR CSILLAG

The situation of the wine trade in Romania before joining

the European Union 26

RÉKA PÜSÖK

Insurances of losses due to the stopping of activity 34

GERGELY FEJÉR

Infrastructural situation concerning the development of settlements in Romania:

with special attention to the development of transportation 48

CSABA PÁSZTOR

Novelties of the field of economical & financial law 60

News 64

Content of the paper in Romanian and English 65